

ИСТИҒФОР МЕВАЛАРИ

Истиғфор Аллоҳ таолодан гуноҳларнинг мағфират қилишини сўраб, тавба-тазарру қилишдир. Ҳар бир мўмин кундалик ҳаётида кўп истиғфор айтиши зарур. Суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳар куни юз марталаб истиғфор айтардилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади:

«Мен дедимки: Парвардигорингиздан мағфират сўранглар, албатта у жуда мағфиратли Зотдир. Сиз гуноҳлардан тавба қилсангиз, У сизларга ёмғир ёғдирар. Ва мол-дунё, фарзандлар билан мадад берур ҳамда боғлар ва дарёлар ато қилур...» (Нух, 10–13, мазмуни)

Демак, биз бандалар чин ихлос билан истиғфор айтсак, шундай улуғ неъматларга эришамиз:

- мўл-кўл ёмғирга;
- мол-дунёга;
- кўп фарзандларга;
- боғу роғларга;
- сувлари шарқираб оқаётган дарёларга.

Самимият билан айтилган истиғфор қалбларимизни тинчлантиради. Ҳа, Аллоҳнинг зикри билан қалблар тинч-сокин бўлиб, халоват топади. Истиғфор билан эса гуноҳларимиз кечирилади, тана ва руҳониятимиз покланади.

Ҳазрати Али каррамаллоҳу ваҷҳаҳу бир куни масжидда ўтириб, ўзича баъзи сўзларни тез-тез, шоша-пиша айтаётган кишини кўриб қолдилар ва ундан сўрадилар:

- Эй биродар, нималар деяпсиз?
- Истиғфор айтяпман, – деди у.

Шунда Ҳазрати Али:

– Сиз айтган истиғфордан истиғфор қилиш керак экан-ку, – дедилар.

Демак, истиғфорни тез, юзаки айтиб, сонини кўпайтиришдан самара йўқ. Банда ихлос билан, чин қалбдан, гуноҳларини тан олиб, бошқа такрорлашдан ҳазар қилган ҳолда йиғлаб-йиғлаб истиғфор айтиши керак. Истиғфор айтиш қалбга жило беради. Имом Байҳақий ривоят қилган ҳадисда шундай дейилади: Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Чиндан ҳам қалблар темир занглагандек занглайди. Қалбнинг жилоси эса истиғфордир».

Ҳазрат Абдуллоҳ ибн Умар розийаллоҳу анҳудан шундай ривоят қилинади: «Бир мажлисда (биз) Расулulloҳнинг: «Раббим, мени мағфират қил, тавбамни қабул эт. Ҳақиқатда ҳам сен тавбаларни қабул қилувчи, раҳмли Зотсан», деб юз мартаба истиғфор айтганларини санаган эдик».

Абдуллоҳ ибн Аббос розийаллоҳу анҳу ривоят қиладилар: Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дейдилар: «Ким истиғфор ай-

тишни ўзига лозим қилса, Аллоҳ у кишининг ҳар қандай ғам-ташвишини кетказади, ўзи кутмаган жойдан ризқлантириб қўяди».

Ҳаёт боғлари Аллоҳ таолога истиғфор билан безанган, зикриллоҳнинг фазилатларидан гуркираган мўминлар нақадар ибратли инсонлардир. Аллоҳ таоло ҳар биримизни бундай улуғ неъматларидан баҳраманд айлаган бўлсин. Омин...

Абдуқайюм ҲИКМАТ

МУНДАРИЖА

<i>Амри маъруф</i> Абдуқаюм ҲИКМАТ Истиғфор мевалари	1
<i>Тарих</i> Абдусаттор аш-ШАЙХ Абдуллоҳ ибн Масъуд	4
<i>Ижтимоий ҳаёт</i> Абдуқаюм АЗИМОВ Буюк масъулият	9
<i>Имомларимиз</i> Абдуқаюм ЙЎЛЧИЕВ Ўсаётган ниҳол қайғуси	10
<i>Сўранг, жавоб берамиз</i>	13
<i>Маърифат</i> Исмоил ҲАКИМ, Даврон АБДУЛЛОҲ Ўлим йўқлик эмас	14
<i>Хотира</i> Абдураззоқ ЮНУС Иродали инсон эдилар	19
<i>Шеърят</i> Раъно РАҲМОНБЕРДИ қизи Гоҳида сел каби ёғибман	20
Раъно УСМОНОВА Илму одоб ила	20
Олимжон РАҲИМ Садо чиқмас қабрлардан	20
Зебо МИРЗО Олисларда юлдузлар йўли	21
Абдулазиз МАНСУР Фикр-мулоҳазаларим	22
<i>Насиҳат</i> Мўминларнинг нури	25
<i>Болалар саҳифаси</i> Боғ эгалари	26
Нонкўрлар	27
<i>Амри маъруф</i> Ростгўйлик мақоми	29
<i>Дастурхон</i> Ёнғоқли салат	32

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Журналимиз саҳифаларида
оят ва ҳадислар берилаётгани
учун уни ножоиз жойларга
ташламаслигингизни сўраймиз

Фикр
Камолиддин ИНОЯТУЛЛОҲ ўғли

6

ҚУСУРЛАРИМИЗНИ ЎНГЛАЙЛИК

Имомга иқтидо қилган киши имом такбир-ни айтиб бўлганидан сўнггина ҳаракатга киришиши керак. Яъни, имомга эргашганлар имом «Аллоҳу акбар» калимасидаги «р» товушини айтиб бўлгач, ҳаракатга киришадилар, бундан олдин ҳам бажармайдилар ва бундан кечиктирмайдилар ҳам.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

9

Намоз вақтларида

Бир кеча-кундузда бешта катта биоритмлар, яъни, бир мақомдаги биологик давр алмашинувлари содир бўлади. Бу алмашинувлар Куёш тизимида сайёраларнинг муқобил жойлашишлари билан боғлиқ бўлиб, кундалик беш маҳал намоз вақтларига тўғри келади.

Дарсхона
Муҳаммад СИДДИҚ

12

НАМОЗ ЎҚИШ ШАРТЛАРИ

Намозга тил ифодаси билан эмас, кўнгилда қасд қилиниб кирилади. Намозни Аллоҳ таоло учун холис адо этаётганини, юзини қиёлага қаратганини ҳам кўнгилдан ўтказиш, ниёт қилади. Жамоат билан ўқилса, қайси вақтнинг фарзи ё вожиби эканлигини, имомга эргашганликни (иқтидо) ҳам кўнгилдан ўтказиш керак. Рақатлар сонини кўнгилдан ўтказиш шарт эмас.

Оила одоби
Муҳаммад АҲМАД КАНЪОН

16

ЭР-ХОТИНЛИК АСОСЛАРИ

Никоҳни эълон қилишнинг ҳикмати уни одамларга билдириш, эр-хотиндан гумонни даф қилиш, Аллоҳ таолонинг никоҳ ақди сабабли ҳаромни ҳалол ва ҳалолни ҳаром этиб, инсонларга берган неъматини изҳор этишдир.

Ҳадис истилоҳлари
Доктор Софват САНЖОҚ

22

ЗАИФ ВА УЙДИРМА ҲАДИСЛАР

Амалларнинг фазилатига оид масалаларда заиф ҳадисга учта шарт қўйилади: 1) ҳадис жуда ҳам заиф бўлмаслиги; 2) Исом дини тамойилларидан бирига уйғун бўлиши; 3) амал қилинаётган заиф ҳадиснинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга оид эканлиги хусусида эҳтиёт бўлиш ва ҳадиснинг субутига қатъий ишонмаслик.

Бўлган воқеа
Шоолим ШОМАНСУРОВ

28

ҲИММАТГА ЯРАША МУКОФОТ

— Сен нима иш қилгансанки, уч кундан бери Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам тушимга кириб, сенинг номингни айтиб, «Шу кишининг баллонларини янгилаб бер, мен сени қиёматда шафоат қилай», дейдилар! Кел, биродар, машинангни ичкари опкир.

Тиббиёт бурчаги
Н. ВЎКЕР

30

САБЗИ ВА ЛАВЛАГИ ШАРБАТЛАРИ

Сабзи ва лавлаги шарбатлари фосфор, олтингургуртга, калий ва бошқа ишқорий унсурларга бой. Лавлаги шарбати таркибида А дармондориси кўп. Шу боис улар қизил қон доначаларининг энг яхши табиий бунёдкоридир.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ

Фозил қори СОБИР

Абдулазиз МАНСУР

Абдураззоқ ЮНУС

Анвар ТУРСУН

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

Юсуфжон ИСҲОҚ

Эркин МАЛИК

Сирождин АҲМАД

Абдуқаюм ҲИКМАТ

Нуриимон АБУЛҲАСАН

Абдулжалил ХЎЖАМ

(Бош муҳаррир ўринбосари)

Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи ИМОМХОН ўғли тайёрлади.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Таргибловчи

Қудратуллоҳ ЖУМА ўғли

Компютерчи

Нилуфар СОБИРЖОН қизи

Мусаҳҳиҳа

Волида ПИРНАФАС қизи

Таргибот-ташвиқот марказлари:
Фарғона вилояти — 8. 3732. 24-25-28
Директори Салоҳиддин Нуриддин
Андижон вилояти — 8. 3742. 24-34-04
Директори Ўқтам ҳожи Умурзоқ
Қашқадарё вилояти — 8. 37522. 4-64-06
Директори Бозоров Рустам

Манзилимиз: 700069, Тошкент шаҳри,
Зарқайнар 18-берккўча, 47а-уй, Тел: 40-17-97.
Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот
қўмитасида рўйхатга олинган.
Гувоҳнома рақами 00079.
Босишга 2002 й. 24 апрелда рухсат берилди. Бос-
махонага 2002 йил 26 апрелда топширилди. Қо-
ғоз бичими 84x108^{1/16}. Адади 7814 нусха. 85-сон
буйртма. «КОНИ NUR» МЧЖда босилди. Ман-
зили: Тошкент, Муқимий к., 178-уй.

Баҳоси келишилган нарҳда.
Макет асл нусхаси Pentium-III
компютерида саҳифаланди.

Қўлёзмалар қайтарилмайди, тақриз қилинмайди.
Мақолалар хат орқали юборилганда исми шарифлар
тулиқ ёзилиши, манзил тўғри кўрсатилиши шарт.

Абдусаттор аш-ШАЙХ

АБДУЛЛОҲ ИБН МАСЪУД

Қорилар ва фақиҳларнинг улуғи
(вафоти ҳижрий 31-32 йил)

Маккадаги ҳаёти

Дастлабки масъулият. Ривоятларда кўрсатилганидек, отаси Масъуд ибн Гофил вафот этган пайтда Абдуллоҳ ёш бола эди. Оила учун жон куйдириш, уларнинг ризқи йўлида тер тўкиш Абдуллоҳнинг зиммасига тушди. Натижада Абдуллоҳ Уқба ибн Абу Муайтникида ишлай бошлади, унинг қўйларини муайян хизмат ҳақи эвазига

боқарди. Бу иш Абдуллоҳни болалигиданоқ масъулият бўсағасига етаклаш билан бирга, унинг табиатида сайрга, кезишга иштиёқни, изланишу интилишни ва улуғликни пайдо қилган бўлса, не ажаб. Ҳа, чўпонларнинг иши шу — улар ҳосилдор ерларни, ям-яшил ўтлоқларни кўзлайдилар.

Ҳаяжонга тўла учрашув. Абдуллоҳ ибн Масъуд ул-бул нарса сотиб олиш учун қавмининг карвонида Маккага йўлга чиқди. Бу сафардан у ўта жиддий ва улкан таассурот билан қайтди.

Ҳофиз Заҳабий Зайд ибн Ваҳбдан бизга ривоят қилади:

“Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам хусусларида билган нарсам шу эдики, — дейди Абдуллоҳ, — амакиларим билан (ёки қавмимдаги кишилар билан) Маккага келдик. У ердан баъзи матоқлар сотиб олдик. Атир сотиб олиш ниятимиз ҳам бор эди, бизни Аббосга йўллашди. Аббосни замзам суви атрофидан топдик. Бир пайт унинг ёнида ўтирганимизда, Байтул Ҳарамнинг “Ас-саф” деган эшигидан бир киши кириб келди. У оқ-қизил юзлик, қулоқларининг ярмигача тушган сочлари қалин, хуш бўй таратган, қирра бурун, кўзлари қора, олд тишларидан нур балқиб турган киши эди. Унинг сийналаридан киндигига қадар хат каби ингичка мўй тушган, қўл ва оёқларининг кафти йўғон, соқоли қалин эди. У устидаги икки қават оппоқ кўйлаги билан гўё ойдин кечадаги ойдай кўзга ташланарди. Унинг ўнг ёнида очик чеҳрали ўсмир ёки балоғат ёшига етган бир бола юриб келарди. Хуснини ошкор қилмасдан ўраниб олган аёл эса уларга эргашарди. Аввал у киши “Ҳажарул-асвад” олдига бориб, уни ўпди. Сўнгра у

Давоми. Бошланиши ўтган сонда

ИККИНЧИ БЎЛИМ

бола ва у аёл ҳам қора тошни ўпдилар. Кейин улар Байтуллоҳни етти марта тавоф қилишди. Сўнгра у киши Каъба устунига юзланди, қўлларини кўтариб такбир айтди, қиёмда турди, рукуъ қилди, саждага бош эгди ва яна қойим бўлди. Биз бу ҳолатдан шубҳаландик, чунки илгари Маккада бундай ҳолатни кўрмаган эдик. Ажабланиб Аббосдан:

— Эй Абу Фазл, бу сизларнинг орангизда янги пайдо бўлган динми ёки биз беҳабар бўлган бошқа ишми? — деб сўрадик.

Аббос:

— Ҳа, Аллоҳга қасамки, сизлар бундан беҳабарсизлар, — деди. — Бу менинг жияним Муҳаммад ибн Абдуллоҳ, унинг ёнидаги бола Али ибн Абу Толиб, у аёл эса жиянимнинг хотини Хадича бинти Хувайлиддир. Аллоҳга қасамки, ер юзида шу учаласидан бошқа ушбу динда Аллоҳга ибодат қилаётган бирон кимса йўқдир”.

Бу ёрқин суврат Абдуллоҳнинг ўткир хотирасида муҳрланиб қолди ва шунинг учун ҳам, юқорида ҳикоя қилганидек, бу кишиларнинг васфи ва гўзал чизгиларини батафсил изоҳлади. Ҳатто ўшанда Абдуллоҳ ибн Масъуд бу мўътабар ва олижаноб зот ҳали қуёшдек нур сочувчи порлоқ манбани ўзида мужассамлаштира олишини идрок қилгандек бўлди.

Ҳал қилувчи учрашув ва янги йўл. Ибн Масъуднинг сўзларини Зарр ибн Ҳубайш шундай ривоят қилади:

“Ўсмир йигит эдим. Уқба ибн Абу Муайтнинг қўйларини боқардим. Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам ва Абу Бакр мушриклардан қочиб, мен қўй боқиб юрган ерга келиб қолишди. Улар мендан:

— Эй бола, ичғали сут борми? — деб сўрашди.

— Мен чорвалар ишониб топширилган омонатдор одамман, сизларга сут беролмайман, — дедим.

— Подангда ёшига етмаган, ҳали туғмаган қўй борми? — деб сўрадилар Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам.

— Ҳа, — дедим ва худди шундай қўйни олдиларига келтирдим.

Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам қўйни ёнбошига ётқизиби, елинини силадилар ва дуо қилдилар. Елин сутга тўлиб, каттариб кетди. Пайғамбар алайҳиссалом Абу Бакр келтирган сопол идишга қўй сутини соғиб, ичдилар. Кейин Абу Бакр, кейин мен ичдим. Сўнгра Пайғамбар алайҳиссалом елинг: “Кичрай!” деб амр қилдилар. Қўйнинг елини кичрайиб, ўз ҳолатига қайтди. Шундан сўнг мен Набий соллalloҳу алайҳи ва саллам қошларига бориб:

— Менга ҳам бу сўзларни ўргатинг, — дедим.

Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам:

— Сен аллақачон ўргатилган, назарга тушган боласан, — дедилар.

— Мен Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламдан етмиш сурани ўргандим, бу хусусда ҳеч ким мен билан низога боролмайди.

Шундай қилиб, иккита улуғ калима ибн Масъуднинг Исломга кириши учун калит бўлди: бири — унинг ўзи ҳақида айтган «Мен омонатдорман» деган сўзи бўлса, иккинчиси — энг ростгўй зот Муҳаммад алайҳиссаломнинг «Сен, назарга тушган боласан», деган сўзларидир.

Ҳа, бу икки калима ибн Масъуд ҳаётида катта аҳамият касб этди. Иншааллоҳ, бу нарса китобимиз давомида ҳали янада ойдинлашади.

Илим илми етказишда омонатга хиёнат қилмасликни ва фатвода тугалликни тақозо қилади ва бу икки жиҳат бири иккинчисини тўлдириб келади. Ибн Масъуд эса ана шундай (илм йўлини тутган) — Аллоҳ улардан рози бўлсин — уламо саҳобаларнинг улуғларидан эди. Ҳатто у бармоқ билан ишора қилинадиган даражада машҳур ва илмига талаб кучли бўлганлиги учун «туянинг жигари» (нодир инсонлиги назарда тутиляпти. — Р.З.) деб зарбулмасал қилинадиган кишилар жумласига кирарди.

Абдуллоҳ ибн Масъуд имон карвонига қўшилиб, унинг етакчиларидан бирига айлана борди. Ҳолбуки, у бир пайтлар буту санамлар қалъасини ўраб олган ширк денгизининг тўлқинларида қулоч отиб сузарди. Энди эса, Аллоҳ ўзининг улуғ Қуръонида мадҳ этган «аввал имон келтирган кишилар» дан бирига айланди.

Аввал имон келтирганлардан бири. Ҳофиз ибн Ҳажар айтди: «Ибн Масъуд аввал имон келтирганлардан биридир. У Исломни дастлаб қабул қилди, иккала ҳижратда ҳам муҳожирлар сафида эди. Бадр ғазотида ва ундан кейинги жангларда ҳам қатнашди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан доим бирга бўлар, у зотнинг кавушларининг эгаси эди. Ибн Масъуд Пайғамбар алайҳиссаломга доимий ҳамроҳ эди. Ҳатто Расулulloҳ кавушларини кийишга чоғлансалар, кийгизиб қўяр, агар ечасалар, қўлида ушлаб ўтирар эди».

Ҳофиз ибн Ҳажар сўзини давом эттириб, дейди: «Бағавий Қосим ибн Абдурраҳмон ибн Абдуллоҳ ибн Масъуд санади орқали Абдурраҳмоннинг шундай деганини ривоят қилади, Абдуллоҳ деди:

— Мен дастлаб имон келтирган олти кишининг олтинчиси эканимни биламан. Ўша пайт ер юзида биздан бошқа мусулмон йўқ эди».

«Ибн Масъуд дастлаб Исломни қабул қилганларнинг олтинчиси эди», деди Абу Наим.

Заҳабий ибн Исҳоқдан ушбу сўзни нақл қилади: «Ибн Масъуд йигирма икки кишидан сўнг Исломни қабул қилди».

Йазид ибн Руммондан ривоят қилинади: «Абдуллоҳ ибн Масъуд Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам Арқам ибн Арқамнинг ҳовлисига кирмасларидан олдин Исломга кирган эди».

Бизнингча, ибн Исҳоқнинг сўзлари ҳақиқатга яқинроқ ва воқеликка тўғри келади. Ибн Масъуд

розийаллоҳу анҳунинг сўзидан аён бўладики, у ўша пайтда Исломга кирганларнинг ҳаммасини билмаган. Имом Бухорий Аммор розийаллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадис ҳам сўзимизни тасдиқлайди:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни бешта қул, иккита аёл ва Абу Бакр билан бирга кўрган эдим». Ибн Масъуднинг исломга кириш қиссаси ҳам сўзимизни қувватлайди. Унда Пайғамбар алайҳиссалом ва Абу Бакр Сиддиқнинг мушриклардан қочиб келишлари очиқ баён қилинган. Илк Исломга кирганларнинг сонини кўздан кечириб, қуйидагиларни топамиз: Абу Бакр, Али, Хадича, Зайд ибн Ҳариса. Кейинроқ Абу Бакр Сиддиқ орқали Исломни қабул қилганлар: Усмон ибн Аффон, Зубайр ибн Аввом, Саъд ибн Абу Ваққос, Толҳа ибн Убайдуллоҳ. Бу санокқа Билол, Аммор ва унинг оиласи ҳам кирарди. Хуллас, бунда Исломни қабул қилганлар ўн иккидан ошганини кўрасиз.

Исломга нечанчи бўлиб кирганлиги хусусида, ибн Масъуд баён қилгани каби, ўзлари ҳақида шундай баён этган баъзи саҳобалар ҳам шу сафга қўшилади. Амр ибн Абса ўзи ҳақида: «Исломга кирганларнинг тўртинчисиман», — деган. Абу Зарр ал-Ғифорий ҳам: «Дастлаб Исломни қабул қилганларнинг тўртинчиси эдим. Мендан олдин учтаси Исломга кирган, мен тўртинчиси эдим», дейди. Иккаласининг сўзи ҳам шубҳасиз, изохга муҳтождир. Мана шуларнинг барчаси бизни ибн Исҳоқнинг фикрига ён босишга ундайди.

Қуръонни жаҳран ўқиган кишиларнинг аввалгиси

Ибн Масъуд иттифоқдошлари бўлишига қарамадан, уни ҳимоя қиладиган яқини йўқ ва бу ҳам етмагандай, жуссаси кичик, ориқ, жисман заиф киши эди. Лекин ибн Масъуд розийаллоҳу анҳунинг шижоати ва руҳий қуввати олдида булар арзимаган нарсадир. Келинг, бу хусусда ибн Масъуд содир этган ажиб ҳодисаларидан бирига назар ташлайлик.

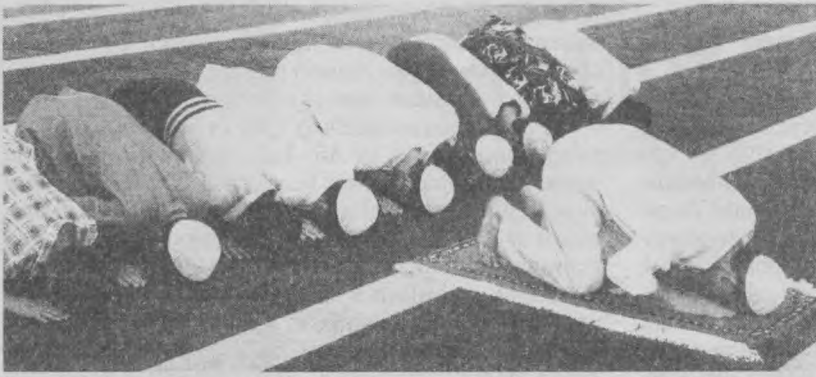
Қурайш мушрикларининг мусулмонларга қарши зуғуми кучайган бир пайтда ибн Масъуд ошкора даъватга ўтди, қурайшларнинг йигинига келиб, Қуръонни овоз чиқариб ўқиди, Қуръон уларнинг битиб қолган қулоқлари остида янгради, қулфланган қалбларини қоқди.

Ибн Исҳоқ Яҳё ибн Урва ибн Зубайрнинг отасидан ривоят қилганини ҳикоя қилади. Маккада Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан кейин Қуръонни жаҳран ўқиган кишиларнинг аввалгиси Абдуллоҳ ибн Масъуддир. «Бир куни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг асҳоби йиғилди ва айтишди:

— Аллоҳга қасамки, Қурайш аҳли Қуръонни эшитмади, Қуръон уларга ҳали жаҳран ўқилмади. Орамизда Қуръонни уларга эшиттирадиган, уларга етказа оладиган бирон киши борми?

— Мен ўша кишиман, — деди Абдуллоҳ.

(Давоми 8-бетда.)

ҚУСУРЛАРИМИЗНИ ЎНГЛАЙЛИК

Айрим намозхонлар қасдданми ёки эътиборсизликданми, намознинг бир рукнидан иккинчи рукнига ўтишда имомдан олдин кетиб қоладилар. Масалан, рукуъ ва саждаларда имомдан олдин эгилиб ёки имомдан олдин бош кўтарадилар, ҳатто баъзилар саломни ҳам имомдан олдин бажариб кўядилар. Кўпларга аҳамиятсиздек кўринган бу ҳол ҳақида Пайғамбар алайҳиссаломдан қаттиқ ваъидлар келган. Жумладан, Имом Байҳақий ривоят қилган ҳадисда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай деганлар: «Имомдан олдин бошини кўтараётган киши Аллоҳ таоло унинг бошини эшакнинг бошига айлантириб кўйишидан кўрқмайдими?»

Биз намозга шошмасдан, хотиржам ва виқор билан келишга буюрилганмиз, агарчи жамоат намозни бошлаб юборган бўлса ҳам. Жамоат намозигаки шошмасдан, хотиржам келишга буюрилган эканмиз, намознинг ичиди ҳам шошқалоқлик қилмаслигимиз авлороқ бўлади. Фуқаҳоларимиз бу масалада гўзал меъёрни зикр қилиб, шундай дейишган:

«Имомга иқтидо қилган киши имом такбирни айтиб бўлганидан сўнггина ҳаракатга киришиши лозим бўлади». Яъни, имомга эргашганлар имом «Аллоҳу акбар» калимасидаги «р» товушини айтиб бўлгач, ҳаракатга киришадилар, бундан олдин ҳам бажармайдилар ва бундан кечиктирмайдилар ҳам. Мана шу асосдир.

Буни шундай тушунтирса бўлади: маълумки имом ҳаракатни «а» товуши билан бошлаб, «р» товуши билан тугатиши лозим. «Аллоҳу акбар»нинг илк «а»сини айтибоқ ҳаракатга келади ва охириги «р»ни айтганда тўхтайди – рукуъ учун бўлса, энкайиб бўлади; сажда учун бўлса, пешонаси ерга тегади; туриш учун бўлса, қомати тик ҳолга келади. Эргашувчининг «а»си имомнинг «р»сига улашиб кетсин, дейишган уламоларимиз. Бу дегани, эргашувчи имомдан ёки у билан бирга, ё хиёл ортда ҳаракат бошламасдан кутиб туриши, имом ҳаракатини тугатган заҳоти бошлаши керак, деганидир.

Саҳобаи киромлар имомдан олдин ўтиб кетмасликка ниҳоятда қаттиқ эътибор берардилар. Барро ибн Озиб розийаллоҳу

анху шундай деганлар: «Саҳобалар Пайғамбар алайҳиссаломнинг орқаларида намоз ўқишаётганида, рукуъдан бошларини кўтаргач, то Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам пешоналарини (сажда учун) ерга қўймагунларича бирорта саҳобанинг энгашгани кўрилмас эди. Пайғамбар алайҳиссаломнинг пешоналари ерга теккандан кейингина, орқаларидан саҳобалар саждага эгилар эдилар» (Муслим ривояти).

Ўз навбатида, имомликка ўтган киши ҳам такбирларни суннатга амал қилган ҳолда айтиб намоз ўқимоқлиги лозим. Абу Ҳурайра розийаллоҳу анху ривоят қилади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам намоз ўқимоқчи бўлсалар, тик турганларида такбир айтардилар, сўнг рукуъ қилаётганларида, сўнг эгилаётганларида, сўнг бошларини кўтараётганларида, сўнг сажда қилаётганларида, сўнг бошларини кўтараётганларида такбир айтардилар, мана шуни намознинг барчасида то тугагунча қилардилар ва иккинчи ракатдан тураётганларида такбир айтардилар» (Бухорий ривояти).

Баъзи имомлар илми озлиги ёки суннатни яхши билмаслигидан, турган жойида «Аллоҳу акбар» деб, сўнг рукуъга энгашади, тик туриб «Аллоҳу акбар» деб, кейин саждага кетади. Бу ҳол хатодир, суннатга хилофдир. Агар имом ўзининг такбирини, айтилганидек, ҳаракати билан мувофиқ қилса ҳамда имомга иқтидо қилганлар ҳам, зикр қилинганидек, саҳобаларнинг намоз ўқиш ҳолатларини ўзларига лозим тутсалар, намозларидаги жамоат ишлари дуруст бўлади, иншааллоҳ.

Камолитдин
ИНОЯТУЛЛОҲ ЎҒЛИ

Ҳар қандай жамият эркак ва аёлдан иборат. Бу икки хилқатга юкланган вазифалар, талабларга кўра, ҳар бир жамиятнинг ўзига хос маданияти юзага келган. Динимизда инсон сифатида эркак ва аёл тенг ҳуқуқлидир, аммо улар жисман бир хил имкониятли бўлмаганлари учун талаб қўйганда ва мажбурият юклаганда бу хусусиятлар ҳисобга олинган. Нисо сурасининг 32-оят мазмуни шундай: «Аллоҳ таоло

баъзингизни баъзингиздан ортиқ қилган ҳолатни орзу қилманг. Эркакларга амалларига яраша жазо-мукофот бор. Ва аёлларга амалларига яраша жазо-мукофот бор. Аллоҳ таолодан фазлини тиланг. Аллоҳ таоло ҳар бир нарсани билувчи Зотдир».

Бир куни аёллар эркак ва аёлларга тегишли масалаларда мунозара қилиб, Асмо бинту Язидни Пайгамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига жўнатдилар. У келиб: «Ё Расулаллоҳ, менинг ортимда бир гуруҳ муслима аёллар туришибди. Дарҳақиқат, Аллоҳ сизни эркагу аёл учун жўнатган. Биз сизга ишонамиз ва сизнинг ортингиздан эргашамиз. Биз аёллар уй бекаларию болалар тарбиячисимиз. Биз мол-мулкни асраймиз ва болаларни тарбиялаймиз. Шундоқ экан, айтинг-чи, Аллоҳ томонидан тақдирланиш борасида улар (эркаклар) билан тенгмизми?» деб сўради. Шунда Муҳаммад алайҳиссалом дедилар: «Эй Асмо, бориб аёлларга айт, эркакларга белгиланган барча нарсалар эрининг розилигини унутмаган аёлларга ҳам тегишлидир».

Динимизда аёл зиммасига фақат аёлларга хос вазифалар юкланган. Оналик аёлга ато этилган энг олий масъулият. Оналик бедахл ва эркин асосда бўлиши керак. Мустақил юртимизда аёл зиммасидаги ушбу вазифага ҳукумат миқёсида катта аҳамият берилляпти.

Замонавий аёлнинг меҳнат шароитлари ҳам унинг нозик табиатини, ақлий ва руҳий имкониятларини эътиборга олиб, такомиллаштирилиши лозим. Аёлнинг ижтимоий фаолиятида ша-

риятга зид сабаб ва оғир заҳмат бўлмаса, унинг ишлашига монъелик йўқдир.

Ҳар бир мамлакатда

аёлларга хос меҳнатга эҳтиёж топилади. Лекин бу борада махсус қонунлар ишлаб чи-

Абдуқайюм АЗИМОВ,

Тошкент Ислоҳ институтининг ректори

БУЮК МАСЪУЛИЯТ

қилган бўлиши керак. Ливия раҳбари Муаммар Қаззофий «Яшил китоб»ида шундай ёзади: «Оналик аёлларгагина хос вазифадир. Болаларни оналардан ажратиб бўлмайди. Она-болани бир-биридан ажратишга уриниш жабр ва зулмдир. Аёлнинг ўз табиий вазифасини бажаришдан ноилож бош тортиши унинг зулм қурбони бўлганидан далолатдир. Аёлларга зарур шарт-шароитлар яратиб берилиши керак. Акс ҳолда улар эркаклар билан тенг ҳуқуқлилик тамойилига амал қилиб, ўзлари сезмаган ҳолда, оғир жисмоний иш билан шугулланишни яна давом эттирадилар». Олимлардан яна бири Нуриддин Аттор шундай дейди: «Аёл зиммасига оғир вазифалар юклатилса, бу кўп зарарли оқибатларга олиб келади. Бу зарар инсон ҳаётининг ҳам моддий, ҳам маънавий томонларини қамраб олади. Аёлнинг уйдан узоқлашиши ижтимоий ҳаёт оқимининг бузилишига олиб боради. Аёл ўз ишидан ва толиққанидан шикоят қилар экан, бу шикоят боис янада кўпроқ зерикши ва қисилишларга дуч келади».

Оғир меҳнат аёлларга инъом этилган гўзалликка зиддир. Аёл ўзи мослашмаган меҳнат учун яратилмаган. Табиий вазифаси ва гўзаллигини менсимай, эркаклар меҳнати билан шугулланган аёл эркаксифат бўлиб қолади. Шу боис шариат хотин-қизларнинг аёлга хос бўлмаган юмушларни бажаришини ман этади.

Динимизда аёлга тўла молиявий ҳуқуқ берилган. У совға қилиши ва совға қабул қилиши, ширкат, ижара, олди-сотди ҳужжатларини тузиши, мерос олиши, мерос бериши, васият қилиши ва васиятни қабул қилиши мумкин.

«Жаннат оналарнинг оёқлари остидадир» деган буюк ўғитни ҳеч бир мўмин унутмаслиги керак.

АБДУЛЛОҲ ИБН МАСЪУД

Шунда саҳобалар дейишди:

— Сенга зарар етишидан қўрқамиз. Биз сени эмас, балки Қурайш қавми зулм қилишга чоғланса, улардан ҳимоя қила оладиган яқини бор бошқа кишини жўнатамиз.

— Бу ишни менга қўйиб беринглар, албатта Аллоҳ мени ҳимоя қилажак, — деди ибн Масъуд.

Эрталаб ибн Масъуд Каъба пойидаги мақоми Иброҳим тарафга юриб келди. Қурайш ўз йиғинида жам эди. Ибн Масъуд мақоми Иброҳимга қадам босаркан, баланд овозда: "Бисмиллаҳир Роҳманир Роҳийм. Ар-Роҳман, Ўлломал-Қуръан..." дея уларга юзланди ва

Қуръон оятларидан ўқиди. Қурайшлар ажабланиб: «Ибн Умми Абд нима деярти ўзи? — деб бир-бирларидан сўрай бошлашди. Кейин ўзларига келиб:

— Ахир у Муҳаммад келтирган нарсани ўқияпти-ку», дейишди. Ҳаммалари ибн Масъудга ёпирилиб, уни калтаклай бошлашди. Ибн Масъуд розийаллоҳу анҳу Қуръон оятларини ўқирди. Қурайшийлар етказган озор Аллоҳнинг хоҳиши эдики, у содир бўлди. Ибн Масъуд юзида қолган зарба излари билан биродарлари ёнига қайтди. Улар уни кўриб:

— Биз шунақа иш бўлишидан қўрқиб турган эдик, — дейишди.

Шунда Ибн Масъуд:

— Шу пайтгача Қурайшдан ҳайиқар эдим. Энди мен учун Аллоҳ душманлари ичида Қурайшдан кўра заифроғи йўқ. Агар хоҳласангиз, эртага эрталаб яна уларнинг олдига бораман ва бугунги ишимни такрорлайман.

— Бас, қўй, шуниси кифоя. Ахир, ўзлари хоҳламаган нарсани уларга эшиттирдиг-ку, — дейишди биродарлари».

Мусулмонларнинг кўпайиши ва тазийқнинг зўрайиши. Ислому кучланиб, мусулмонлар кўпайгани сайин уларга азият ва таъқиблар ҳам кучайди. Қурайш қўли остидаги чорасиз, ожиз мусулмонларни қаттиқ жазолашга киришди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам, шояд уларнинг орқасидагиларга йўл очилса, мусулмонларга тушган уқубатлар кўтарилса, деган умидда бу золим кишиларнинг Исломуга киришини жуда хоҳлардилар. Бу ҳусусда бизга ибн Масъуд розийаллоҳу анҳу шундай ҳикоя қилади:

“Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам мусулмонларнинг энг ночор, қашшоғи ҳисобланган Суҳайб, Билол, Аммор, Хаббооб ва бошқалар билан бирга турган эдилар. Уларнинг ёнидан ўтаётган қурайшийлардан бир гуруҳи Расулulloҳга:

— Эй Муҳаммад, қавмингдан танлаганинг шулар бўлдимиз? Наҳотки Аллоҳ шуларга яхшиликни

раво кўрса? Агар мана шу ялангоёқларни қошингдан ҳайдаганингда, сенга эргашар эдик, — деди.

Шунда ушбу мазмунли оят нозил бўлди: “**Эртаю кеч Парвардигорини истаб, Унга илтижо қиладиган зотларни (хузурингиздан) ҳайдаманг. “Бизларнинг орамиздан шуларга Аллоҳ инъом қилган эмишми?” дейишлари учун уларнинг баъзиларини баъзилари билан ана шундай имтиҳон қилдик”** (Анъом, 52-53, мазмуни).

Саъб ибн Абу Ваққос Заҳабийнинг ибн Масъуд ҳақида нақл қилганини айтади: “Ибн Масъуд бу оятда назарда тутилганларнинг биттаси эди”. Заҳабий шундай нақл қилган эди: “Бу оят олти киши ҳақида нозил бўлди. Мен ва ибн Масъуд шулардандирмиз”.

Ибн Масъуд ва у билан бирга бўлган мўминларнинг ростгўй бўлганликлари ва Парвардигорини ва унинг савобидан бошқа нарсани истамаганликлари кундай равшандир.

“Салал-жазур” воқеаси

Пайгамбар алайҳиссалом қурайшийларнинг азиятидан, уларнинг қабих ишларидан четда қолмадилар. Бир куни улар Расулulloҳнинг устларига ифлос, чиркин нарсани улоқтириш учун тил бириктирдилар. Абдуллоҳ ибн Масъуд ҳам даҳшатли, ҳам аламли бу ҳолатнинг гувоҳи бўлган эди. Бухорий ва Муслим бу ҳодисани ва унинг оқибатларини бизга ибн Масъуд розийаллоҳу анҳудан ривоят қилишади:

“Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Байтуллоҳда намоз ўқиётган эдилар. Абу Жаҳл ва унинг дўстлари ҳам шу ерда йиғилишиб ўтиришган эди. Абу Жаҳл уларга:

— Қай бирингиз фалончи сўйган туянинг эшини келтириб, Муҳаммад сажда қилаётганда унинг икки кураги орасига қўя оласиз?—деб сўради.

Қурайшларнинг энг ярамаси Уқба ибн Абу Муайт бу ишга журъат қилди, ўша ифлос нарсани келтириб, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам саждага борганларида иккала кифтлари орасига қўйди. Мушриқлар овозлари борича қаҳқаҳа отиб қулишди.

Мен тик турган ҳолда кузатардим, агар озгина қувватлироқ бўлганимда эди, бу чиркин нарсани Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг устларидан улоқтириб ташлаган бўлардим. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам то бир киши Фотимага хабар бериб, Фотима ва Жувайриййа бу ерга етиб келгунча ва елкаларидаги ўша ифлос нарсани олиб ташлагунларича саждадан бош кўтаролмай турдилар. Фотима мушриқларга юзланиб, уларни койиди. Пайгамбар алайҳиссалом намозни тугатгач, овозларини баланд кўтариб, мушриқларни дуоибад қилдилар: “Эй Аллоҳ, бу қурайшларнинг жазосини ўзинг бер”, деб уч марта қайтардилар. Пайгамбар алайҳиссаломнинг овозларини эшитгач, улар кулгудан тўхтадилар, у зотнинг дуоларидан қўрқувга тушдилар. Расулulloҳ: “Эй Аллоҳ! Абу Жаҳл ибн Ҳишомнинг, Утба ибн Робианинг, Шайба ибн Робианинг,

* Салал жазур - туя қорнидаги ҳомилани қоплаб олган парда, уни «эш» ҳам дейишади.

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Қаъданинг ҳикмати

Намоз ўқишнинг инсон саломатлигига таъсири ҳали тўлиқ ўрганилмаган. Аммо ўтириб «Аттаҳиёт» ўқиш ҳолатининг (қаъда) танада қон айланишига ижобий таъсири фанга маълум бўлди, деб ёзади тиббиёт фанлари номзоди Муҳаммад Муҳаммедов.

— Махачқаладаги иккинчи шаҳар шифохонасида Доғистон тиббиёт академияси олимлари сондаги қизил қон томирларини сиқиш-фаоллаштириш усулини амалиётда кенг қўллашмоқда. Бунда ички аъзолар, аввало, юрак ва мияни қўшимча қон билан таъминлашга эришилади. Оддий ўтиришда қон томирчаларининг атиги ўттиз фоизи очик бўлса, қаъда ҳолатида бу икки баравар ортади. Табиийки, бу ҳол ички аъзолар фаолиятини яхшилайд.

Намоз вақтларида

Тиббиёт фанлари доктори Б. Алякринский таъкидлашча, инсон танаси тўрт юз хилдан ортик вазифани бажаришда биологик вақт оқимида бўйсунди. Бир кеча-кундузда бешта катта ва элликта кичик биоритмлар, яъни, бир мақомдаги биологик давр алмашинувлари содир бўлади. Бешта катта биоритмлар алмашинуви Куёш тизимида сайёраларнинг муқобил жойлашишлари билан боғлиқдир.

Диққатни тортадиган томони шундаки, бу катта даврий алмашувлар мусулмонларнинг кундалик беш маҳал намоз вақтларига тўғри келади. Бу вақтларда, аввало, инсон танасидаги фаол биологик нуқталарнинг очилиши содир бўлади. Биологик нуқталарнинг бундай очиклиги ўн беш дақиқа давом этиб, уларнинг ёпилиш жараёни бир ярим-икки соат ичида рўй беради.

Ҳадисга кўра, намозни вақт кириши биланоқ ўқиш жуда яхши. Бундай қилолмаган одам белгиланган бир ярим-икки соат ичида ўқиши мумкин. Бу ҳол фаол биологик нуқталарнинг иш тартиби билан боғлиқ экани яққол кўриниб турибди.

Шунингдек, динимизда Аллоҳни кўриб тургандек ихлос билан дунёвий ташвишларни буткул унутиб намоз ўқиш кераклиги уқтирилади. Танадаги фаол биологик нуқталар очик бўлган пайтда турли ташвишлардан узилиб, Аллоҳнинг зикрига берилиш, асаб тизими, айниқса, руҳиятимиз учун беҳад фойдалидир.

Интернет материаллари асосида
ВОЛИДА
тайёрлади.

Валид ибн Утбанинг, Умаййа ибн Халафнинг, Уқба ибн Муайтнинг жазосини ўзинг бер», деб етти кишининг номини тилга олдилар».

Бу ҳадисни ривоят қилганлардан бири Абу Исҳоқ айтади: «Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳақ билан жўнатган Зотга қасамки, номи тилга олинган етти кишининг барчаси Бадр жангида ҳалок бўлишди. Ҳарбий қоидага кўра, уларнинг жасади кўмилмади. Бадбўй ҳиддан одамлар озорланмасликлари учун уларнинг жасадлари таҳқирланган ҳолда атрофи очик, «қалиб» деб атаувчи чуқурларга ташланди».

Қаъбанўш остида

Исломига даъват махфий равишда давом этарди. Пайгамбар алайҳиссалом ва саҳобалари Аллоҳ йўлида чекилаётган азиятларга сабр-бардош берардилар. Пайдар-пай нозил бўлаётган Қуръон Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қалбларида мустаҳкам ўрнашиб, мусулмонларга динларининг йўл-йўриқларини баён қиларди. Абдуллоҳ ибн Масъуд ўзи гувоҳ бўлган бир воқеа хусусида оят нозил бўлганини ривоят қилади:

«Мен Қаъбага ёпиб қўйиладиган мато остига бекиниб олган эдим. Бир пайт уч киши келди. Улардан биттаси Сақиф қабиласидан бўлиб, иккитаси унинг қурайшлик куёвлари эди. Қорин солган, семиз, қалблари маърифатдан холи эканлиги гап-сўзларидан билиниб турган инсонлар эди улар. Ўзаро гаплашишаркан, биттаси айтди:

— Биласизларми, Аллоҳ бизнинг гапларимизни эшитаркан?

— Менимча, у овозимизни баланд қилсак, эшитади, пасайтирсак, эшитмайди, — деди бошқаси.

Шунда яна бири:

— Овозимизни баланд қилганда эшитган Аллоҳ, секин гапирганда ҳам албатта эшитади, — деди.

(Ибн Ҳажер зикр қилишича, қурайшликнинг биттаси ал-Асвад ибн Йағус, Сақиф қабиласига мансуб киши ал-Ахнас ибн Шариқ эди, учинчисининг номи айтилмаган. Ал-Ҳофизнинг аниқлашича, «Овозимизни баланд қилганда эшитган Аллоҳ, секин гапирганда ҳам албатта эшитади», деган киши ал-Ахнас ибн Шариқ бўлиши ҳақиқатга яқин. Чунки у шу воқеадан сўнг Исломини қабул қилди).

Мен Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бу воқеани айтиб бердим. Пайгамбар алайҳиссалом Аллоҳ азза ва жалланинг нозил қилган ушбу оятларини ўқидилар (мазмун): «**Сизлар** (ҳаёти дунёда гуноҳ ишларни қилганларингиздан шарманда бўлишдан қўрқиб одамлардан яширинар эдинглар-у, аммо) **қулоқларингиз, кўзларингиз ва териларингиз ўзларингизга қарши гувоҳлик беришидан** (сақланиш учун улардан) **яширинувчи эмас эдинглар. Лекин сизлар Аллоҳ қилаётган амалларингиздан кўпини** (яъни, одамлардан яширинча қилаётган гуноҳларингизни) **билмайди, деб ўйладинглар. Ва Парвардигорингиз ҳақида ўйлаган мана шу гумонларингиз сизларни ҳалок қилди** (яъни, дўзахга тушишларингизга сабаб бўлди). **Бас, сизлар зиёнкор кимсаларга айланиб қолдинглар**» (Фуссилат, 22—23, мазмуни).

(Давоми келгуси сонда.)

ЎСАЁТГАН НИҲОЛ ҚАЙҒУСИ

«Дўмбиробод» жомеъ масжидининг имом-хатиби
Абдуқаюм ЙЎЛЧИЕВ билан суҳбат

Абдуқаюм Йўлчиев 1959 йили Фарғона вилояти Бувайда тумани Чўл қишлоғида таваллуд топган. Дастлаб Бухородаги Мир Араб мадрасасида, 1981 йилдан 1985 йилгача Тошкент Ислам олий маъҳадида таҳсил олган. 1985-86 йилларда Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг халқаро бўлимида, 1985 йилдан 1990 йилгача Тошкентдаги «Хўжа Аълаббардор» масжидида имом-хатиб бўлиб ишлаган. 1990-95 йилларда Мароқаш қироллигидаги Фос шаҳри дорилфунунида таҳсил олган.

— Домла, суҳбатимиз бошида ҳозирги кунда ёшларнинг динимизга, миллий урф-одат ва қадриятларимизга муносабати, умуман, ёшлар ҳаётига тўхталиб ўтсангиз.

— Мустақилликнинг илк йилларида ёшларнинг динимизга қизиқишлари ортгандек эди, лекин ҳозирги пайтда баъзи ёшларнинг иқтисодий аҳволни баҳона қилиб, енгил-елпи ҳаётга берилиб, нафақат диний, балки, дунёвий илмларни ўрганишга ҳам эътиборлари камайгандек. Айни билим оладиган пайтларида олтинга тенг вақтларини турли хил билйардхона, дискотека каби жойларда ўтказмоқдалар. Ҳаётда жарроҳ ҳам, домла ҳам бирдек зарур. Шунинг учун ёшлар билим ўрганишга астойдил киришмоқлари керак.

— Маълумки, фарзанд тарбияси учун энг биринчи навбатда, ота-она масъулдир. Бу ҳақда нималар дер эдингиз?

— Афсуски, ота-оналаримиз орасида ўз фарзанди истиқболини фақат мол-мулк, яъни моддий нарсалар билан белгиловчилар оз эмас. Рўзгор ташвишлари билан бўлиб, баъзилар фарзанд тарбияси учун ярим соат ҳам вақт ажрата олмайди. Ҳолбуки, ҳар куни, хоҳ эрталабки нонуштада бўлсин, хоҳ кечқурунги овқатдан сўнг бир оз ўз зурриётларига насиҳат қилиб, мактабдаги ўқишларини суриштириб қўйсалар, яхши бўлар эди. Насиҳат

«буни қил, буни қилма» тарзида бўлмайди. Нарсаларнинг моҳияти ҳақида самимий суҳбатлашиш фойдали. Дейлик, овқат ейишдан мақсад фақат қорин тўйдириб, лаззатланиш эмаслигини, инсон ўз фаолияти давомида куч-қувват тўплаш учун тановвул қилишини ёки кийим кийиш ўзини кўз-кўз этиш эмас, балки инсон ўзининг шарм-ҳаёсини сақлаш учун кийинилиши каби оддий мисоллар билан тушунтирилса, болалар ҳам осон қабул қилади. Таъкидлаш керакки, ота-она фарзанднинг жамиятда тутадиган ўрни, маъқеига ҳам жавобгар.

Фарзандлар ҳам саломлашиш, ишга ёки ўқишга ота-онанинг дуосини олиб бориш, ота-онасининг тириклик вақтини ғанимат билиб, қўлдан келганча моддий ёки маънавий томондан ёрдам бериб, уларнинг кўнгилларини хушнуд этишга интилса, қандай яхши.

Уч-тўрт йил олдин бир воқеанинг гувоҳи бўлган эдим: оилада ота билан ўғил орасида жанжал чиқади, натижада ўғил отасига қўл кўтаради. Негадир бундай воқеалар сўнгги пайтда кўпайиб қолди. Зеро, пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Охиратда умматларим қилган гуноҳларнинг кечирилишини сўрайман, бироқ ота-онасини норизо қилганларнинг гуноҳлари асло кечирилмайди. Уларнинг қилган ибодатлари, ҳаж амаллари ҳам қабул

бўлмайди», деб марҳамат қилганлар. Шунинг учун исломий тарбиянинг оиладаги ўрни беқиёс.

— «Касални даволагандан кўра, унинг олдини олган яхши», деган нақл бор. Мактабларда бошланғич синфларда, вакифалари, мусулмон фарзанди қандай бўлмоғи кераклиги тўғрисида тушунчалар берилса, қандай бўларкин?

— Жуда яхши фикр, бунга мен тўла қўшилиб, қўллаб-қувватлайман. Ўсаётган ниҳолга вақтида қаралмаса, қийшиқ ўсиб қолганидан сўнг, тўғрилашнинг имкони бўлмайди. Чунончи, гўдак онги кирланмаса, тоза ҳолатида кўп нарсани осон қабул қилади. Болаларга ёшлигидан диннинг, айтганингиздек, ахлоқий таълим-тарбия асослари, динимизнинг аҳкомлари тушунтирилса, нур устига нур бўлади. Умумтаълим мактабларида, майли, ҳафтасига бир соат бўлса ҳам, диний қадриятларимизни ўз ичига олган маънавият дарслари ўтилса, бунга ўқитувчилар билан бирга имом-хатиблар ҳам жалб қилинса, биз холисаниллаҳ, бу ишга ёрдам берамиз, албатта.

— Суҳбатимиз сўнгида «Ҳидоят» журнали ва унинг ўқувчиларига фикр-мулоҳазаларингизни билдирсангиз.

— Ҳозирги кунда «Ҳидоят» журнали нафақат диний, балки замонавий тараққиётга оид мақолалар билан ҳам бойиб бормоқда. Журналнинг ранг-баранг рўкнлари ўқувчиларда катта қизиқиш уйғотмоқда. Айрим пайтларда биз имом-хатиблар ҳам китобдан топлмаган фикрий масалаларга оид саволларга журнал саҳифаларидан жавоб топамиз. Кўпчилик одамлар турли газета ва журналларни доимий кузатиб борадилар. Бу, албатта, яхши. Лекин бизнинг «Ҳидоят» журналимизни ҳам ўқиб борсалар, бу дунёлари учун ҳам, охиратлари учун ҳам фойдали бўлар эди.

Маҳмуд МАҲКАМ

ёзиб олди.

Сиз Аллоҳ таолонинг энг заиф ва энг заҳматкаш махлуқи чумолини ҳеч кузатганмисиз? Нега бунчаллик елиб-югуради бу митти жонивор, деб юборасиз беихтиёр. Учоқнинг ойнасидан пастга боқсангиз, одамлар ҳам мисоли чумолилардай ўрмалашаётганини кўрасиз. Шунда сиз тушунгандай бўласиз: бу митти махлуқлар ҳам ўзимиздай тириклик ташвишларига кўмилган экан...

Бугун бозорларда, кўчаларда, поездларда, ҳатто чет элларда... ҳамма-ҳамма ёқда турмуш ташвишлари билан юрган аёлларни кўрасиз. Оиланинг келажаги қандай аҳволга тушишини тасаввур қиласиз.

Ўтмишда аёлларимиз қандай эди? Бугун-чи?! Нега улар «ташқарининг бекаси» бўлиб қолишяпти? Одамлар орасидан, тўғрироғи, аёлларнинг ўзларидан бу саволларга жавоб изладим.

АЁЛ ОИЛАДА ГЎЗАЛ, ҚАДРЛИ

Раъно РАҲМОН қизи (*Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги Диний қўмита хотин-қизлар шўъбасининг масъул ходими*):

— Менимча, аёл ўтмишда ҳам, бугун ҳам ўзининг ботиний қиёфасини йўқотгани йўқ. Замонлар, либослар, тузумлар ҳар қанча ўзгармасин, ё саодат, ё залолат йўли аёл турган бекатдан бошланажаги аниқ. Тарихга назар солсангиз, аёл доимо ичкарининг бекаси бўлиб келган.

Бугунги аёлнинг шаъни, жамиятдаги ўрнини айниқса, фарзандларимиз қиёфасида яққолроқ кўришимиз мумкин. Аёл уй бекаси, мансабдор шахси, унинг кимлиги фарзандларига қараб баҳоланади. Ўз тилида салом беришни билмаган ўзбек боласига қараб: «Эҳ, бу болани онаси барбод қилибди-я», деб ачинсам, баъзи бир одобли, билимли, фаросатли ўғил-қизларни кўрганимда «Баракалла, шу фарзанднинг онаси қандоқ гўзал аёл экан-а!» дея ҳавасим келади.

Муҳиба САЙИД ҲАСАН қизи (*Ўзбекистон мусулмонлари идораси хотин-қизлар шўъбасининг ходими*):

— Кўҳна Шарқ хотин-қизлари ҳаё, ибо, илму тақвода жаҳонга намуна бўлганлар. Бугун оврупалик олимлар Шарқ хотин-қизлари ҳақида тадқиқотлар олиб бориб, улардан ҳаёни, покликни, эътиқодни ўрганиш керак, деган хулосага келишяпти. Осиё, Марям, Хадичаи Кубро, Фотимаи Заҳро каби Ислом дунёсида тўрт муҳтарама зотларнинг гўзал

хулқлари бугунимиз ва келажакимиз учун гўзал ибрат бўла олади.

Мана, ўтмишдан бир мисол. Мирзо Шаҳобиддин боболари Саййид Мир Кулол ҳақидаги маноқибда: «Менинг камолотимга, одамлар орасида хурмат қозонишимга сабаб онамнинг гўзал тарбия сабоқларидир», деб таъкидлайди. Дарҳақиқат, онаси — Хотини Калон фарзандига ҳар бир босқич ёшида илмнинг турли соҳаларидан тадрижий дарс бериб борган. Хоссатан, тўрт-беш ёшида Қуёни каримдан, имон, эътиқоддан сабоқ берган экан. Бугун биз ўтмишдан ибрат олишга муҳтожмиз.

Зебо МИРЗО (*Ёшлар радиосининг муҳаррири*):

Аёл ўтмишда ҳам хоксор эди, бугун ҳам шундай. Аммо унинг табиатида фарқ пайдо бўлган. Аввалги аёлларимизнинг саводлию саводсизиди Аллоҳ таолога таслимият бўлган. Оилада эрни раҳбар билиб, унга итоат қилган. Замонамиз аёлларида бугуннинг талаблари билангина яшашга ҳаракат, ўчлик бор. Баъзилари эрларини ҳам хусусий мулк деб ҳисоблайдиган бўлиб қолишган. Уларнинг кўплари аёл қандай бўлиш кераклигини ва аёл нима учун яратилганини тўла маънода англамай яшашади. Оналик эса, аёл учун энг катта мартаба. Биз гоҳида унутиб қўямиз. Бизнинг ҳалокатимиз шунда. Ўзимизча оилада ҳокимликни истаймиз. Аммо Аллоҳ таоло биз заифларга меҳрибонлик қилиб, эрларини раҳбарликка муносиб кўрган. Эрак-

ларнинг бўйнига ҳокимлик масъулиятини қўйиш аслида аёлга нисбатан зулм эмас, аёлнинг бахтини тўла ҳимоялаш, барча оғир юкни эрнинг зиммасига юклашдир. Ҳар бир аёлнинг жамияти бор, бу унинг оиласи. Оиласиз аёлларимизнинг бахти ярим. Уларнинг кўз ёшларида шу жамиятда яшаётган эракларга бир айбнома яширинган. Халқимизда: «Эр сийлаган аёлни эл сийлайди» деган нақл бор. Аёлнинг жамият ривожига қўшган ҳиссаси оиладаги гўзал ўрни билан белгиланади.

Сурайё ЗОҲИР (*«Синфдош» журналининг бўлим муҳаррири*):

— Ўтмиш ва бугун. Бугун ўтмишдан нафас олиши керак. Айниқса, аёлларимиз. Моноларимиз ниҳоятда ҳаёли, сабрқаноатли бўлишган. Улар бугунги кун аёллари табиатидаги ўзгаришларни тасаввурларига ҳам сиғдира олишмасиди. Биласизми, улар жуда маърифатли бўлишган. Эрларининг, фарзандларининг камолоти, истиқболи учун ҳам албатта ўқиш, илм олиш зарурлигини тушуниб етишган.

Баъзилар: «Аёл киши ўқиши шарт эмас», дейишади. Аксинча, аёл кўп ўқиши зарур бўлади. Унинг ўқиши фақат кўчага чиқиб ишлаши учун эмас, аввало оиласи учун керак. Бугун аёлларнинг кўчаларда юришига баъзи эракларнинг вазифаларига масъулиятсизлиги, айни чоқда, аёлларнинг ҳам бориға қаноат қилмасликлари сабаб деб ўйлайман.

РАЙҲОНА *ёзиб олди.*

НАМОЗ МҶУМИННИНГ МЕЪРОЖИ

Үн учинчи сабоқ

НАМОЗ ҶҶИШ ШАРТЛАРИ

Мўмин намозни адо этишга киришишидан олдин қуйидаги амалларни бажариши лозим.

1. Баданини поклаши шарт.

Бу таҳорат олиш ва агар ғулс вожиб бўлган бўлса, ғулс қилиш ё маълум ўринларда тайаммум қилиш билан бўлади. Таҳорат, тайаммум ва ғулсга оид масалалар ўтган сабоқларда баён этилганидан фақат шуни таъкидламоқчимиз: таҳорат бўлгани ҳолда баданга нажас теккан бўлса, уни ювиб кетказиш лозим.

2. Кийими пок бўлиши керак.

Кийим поклиги дейилганда, уни қон, сийдик, тезак, йиринг каби нажосатлардан тоза бўлишини тушуниш лозим. Нажосатдан покланишга доир масалалар ҳам ўтган сабоқларда баён этилган.

Намоз — қолдириб бўлмайдиган ибодат. Шунинг учун бадан ё кийимга теккан нажасни тозалаш имконига эга бўлмаган киши намозини қолдирмайди, ўқийди. Нажасни тозалаш имконига эга бўлиши билан ундан тозаланади. Бу ўқиган намозларини сўнг қайта ўқимайди.

3. *Намоз ўқийдиган ўрни нажасдан пок бўлиши зарур.* Бир чети ҳаром бўлган кичик гиланинг иккинчи четида намоз ўқиш мумкин эмас. Жойнамоз тўшмай, ерда намоз ўқиганда оёқлари тагида дирхам миқдоридан кўп нажас бўлса, намоз мақбул бўлмайди. Одатда оёқ кийимларининг таги ифлос бўлади. Шунинг учун жаноза намозини ўқишда оёқлар калиш ё туфлидан чиқариб, улар устига қўйилади. Бунда оёқ кийимнинг тоза устки қисми жойнамоз ўрнига ўтади.

4. Авратини беркитиши керак.

Бу намоз учунгина эмас, балки барча ҳолда эркак ва аёлларга фарздор. Эркакларнинг аврати киндик тагидан тиззагачадир. Тизза ҳам аврат ҳисобланади. Киндикни ҳам аврат деган уламолар бор. Аёлнинг юзи ва кафтидан бошқа барча бадани авратдир. Аёлларнинг сочи аврат бўлиб,

тўртдан бирининг кўриниши намозни бузади. Бадан аъзоларини билдириб турадиган тор кийим билан намоз ўқиб бўлмайди. Авратни кўрсатиш улкан гуноҳ. Шу боис, поклаш имкони бўлмаганда, деярли барча жойга нажас теккан кийим билан ҳам намоз ўқилади. Ечиб ташлаб, яланғоч ўқилмайди.

5. *Қибла тарафга юзланиши лозим.* Қибла хонаи Каъба ўрнидир. Маккаи мукаррамада бўлганлар намозни айнан хонаи Каъбага юзланиб ўқишлари шарт. Маккаи мукаррамадан ўзга жойларда намозни хонаи Каъба тарафига юзланиб ўқиш керак. Маккаи мукаррама бизнинг юртимизга нисбатан жануби ғарбда жойлашган. Бинобарин, уламоларимиз: энг қисқа ва энг узун кунлардаги қуёшнинг ботиш нуқталари оралиғини тенг учга бўлиб ва қуёш ботишига юзланганда, мазкур бўлақларнинг биринчи ва иккинчи бўлақлари туташган жойга намозда юзланиш мақбул деганлар. Қиблага юзланса, орқасидан душман ё йиртқич ҳамла қилишидан хавфсираган киши намозини ўзи учун қулай томонга юзланиб ўқийди. Шунингдек, қиблага юзлантириб қўйувчиси бўлмаган бемор ҳам имкони бор томонга юзланиб, намозини адо қилади. Улар қиблага юзланолмагани учун намозларини қолдирмайдилар.

Нотаниш жойга борганда қибла томонни маҳаллий одамлардан сўраб билинади. Агар қибла томонни кўрсатадиган киши топилмаса, ақл ва билимни ишга солиб, қибла томонни аниқлаш керак. Ўзи қибла томон, деб қатъий қарор қилган тарафига юзланиб, намоз ўқилади. Намоздан сўнг бу юзланишнинг қибладан оғани маълум бўлса ҳам намоз қайта ўқилмайди.

6. *Ўқимоқчи бўлган намозини ният қилиши керак.* Ният амални бажаришга бўлган қасд ва иродадир. Ният кўнгилда бўлади. Тил ифодаси сўз ё гап дейилади. Шунинг учун ўқимоқчи бўлган намозга тил ифодаси билан эмас, кўнгилда қасд қилиниб кирилади. Шунингдек, намозни Аллоҳ таоло учун холис адо этаётганини, юзини қибла томон қаратганини ҳам кўнгилдан ўтказиш, ният қилади. Агар намоз жамоат билан ўқилса, имомга эргашганликни (иктидо) ҳам кўнгилдан ўтказиш лозим бўлади. Намоз ракатларининг сонини кўнгилдан ўтказиш шарт эмас. Балки қайси вақтнинг фарзи ё вожиби эканлигини кўнгилдан ўтказиш шарт. Нафл ва суннат намозлари учун «намоз ўқийман», деб кўнгилдан ўтказиш kifoya.

Бомдод намозининг фарзини ўқиш қуйидагича кўнгилдан ўтказилади: «Бомдод намозининг шу вақтдаги фарзини юзимни қибланинг бир томонига қаратиб, холис Аллоҳ учун ўқишни ният қилдим». Агар имомга эргашган бўлса, «холис Аллоҳ учун»дан олдин «шу имомга иқтидо қилиб», деб кўнгилдан ўтказиш керак.

7. *Намозни вақтида адо этиш шарт.* Намоз вақтлари ҳақида ҳам аввалги сабоқларда баён этилди.

Бу саналган амаллар намознинг ташқарисидаги фарзлари ё шартлари дейилади. Авратни беркитиш доимо фарз бўлганидан кўп ҳолларда у саналмайди ва намознинг ташқарисидаги фарзлари олтига, дейилади. Бинобарин, бадан, кийим ва жой поклиги, намозни қиблага юзланиб ва вақтида ўқиш, намозга ният қилиш намознинг ташқарисидаги фарзларидир.

Муҳаммад СИДДИҚ

Бир саволим бор

Мажусийлар ҳам аҳли китобми? Шу ҳақда маълумот берсангиз.

Аҳмадҷон **ТОШКЕНБОВ**,
Шайхонтохур

Жавоб: Аввало аҳли китоб кимлар эканлигини билиш зарур.

Шариатимизда Аллоҳ таоло нозил этган китобларга амал қилганлар «Аҳли китоблар» деб айтилади. Бинобарин, яҳудийлар ва насронийлар аҳли китобдир. Яҳудийлар «Таврот»га, насоролар эса «Инжил»га амал қиладилар.

Қуръони карим оятларида яҳудийлар ва насронийлар аҳли китоб деб зикр этилган. Қуръони каримдан муқаддам Инжил, Таврот ва Забур нозил қилингандир. Инжил Исо алайҳиссаломга, Таврот Мусо алайҳиссаломга ва Забур Довуд алайҳиссаломга нозил қилингандир. Аммо, ҳозир ер

юзиди Забур таълимотига эргашадиган халқ йўқ.

Мажусийларга келсак, улар оташпараст, бутпараст, санампараст ва жуссапараст кишилардир («Ҳидоя»).

Мажусийларнинг самовий китоблари йўқ. Шунинг учун улар олов, қуёш, ой, баъзи бир ҳайвонлар ва юлдузларни илоҳ дейишиб, уларга сифинишади. Демак, мажусийлар илоҳий китобларга эргашмайдиган қавмлардандур.

Жаъфар ибн Муҳаммад ривоят қиладилар. Умар ибн Хаттоб розийаллоҳу анҳу, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларининг олдиларидан ўтаётганларида уларнинг ичида Абдурахмон ибн Авф розийаллоҳу анҳу ҳам бор эди, шундай дедилар:

واما المجوس فالعلماء مجمعون
علي ان ذبا نهم لا توكل و لا
يتزوج منهم لا نهم ليسوا اهل
الكتاب (تفسير القرطبي)

Кунлар исиб қолди. Кўчада юриб ё ишлаб бадан терлайди, ҳидланади. Шу ҳолда, умуман, ёмон ҳид билан масжидга кириш мумкинми?

Маннолҷон **РИХСИЕВ**,
Бувайда

Жавоб. Исломот том маънода поклик динидир. Шунинг учун ҳам таҳорат ва ғусл фарз қилинган. Мақсад: мусулмон

кишидан ҳеч ким озорланмасин. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай таълим берганлар: «Ким саримсоқ, пиёз ва кўк пиёз еган бўлса, масжидимизга яқинлашмасин, чунки фаришталар одам боласи озорланадиган нарсдан озорланади» (*Имом Муслим ривояти*). Бу гап терлаб, баданлари ёки кийимларида бадбўй ҳид билан масжидга кировчиларга ҳам тегишлидир.

«Мана бу қавмлар билан, яъни, мажусийлар билан нима қилишни билмай турибман, булар араблардан ҳам ва аҳли китоблардан ҳам эмас».

Тафсири Қуртубийда шундай дейилган: Мажусийлар тўғрисида уламоларимиз қуйидаги ҳукмда яқдиллар:

«Мажусийлар сўйган ҳайвонларнинг гўшти ейилмайди ва уларнинг аёлларига уйланилмайди, чунки улар аҳли китоб эмасдир».

Тошкент Исломот институтининг мударрисси
ИСҲОҚҶОН БЕГМАТОВ
тайёрлади.

Аммо тамаки ва носвойга келсак, уларни чекиш ҳаромдир. Тамаки ва носвойнинг ҳиди эса юқорида айтилганлардан ҳам жирканчдир. Унинг бадбўй ҳидидан инсонлар ва фаришталар озорланади. Шунинг учун чекадиган ва нос отадиган киши бу иллатлардан тезда қутулиши зарур.

Қамолиддин **ИНОЯТУЛЛОҶ**
ўғли тайёрлади.

Исмоил ҲАКИМОВ,
Даврон АБДУЛЛОҲ

Ҳаёт нимадир?

Ҳаёт ҳаракатдир. У тўрт ҳолатда ўзини намоён этади: 1. Тош, тупроқ, маъдан ва осмон жинслари каби жонсиз жисмларда ҳаёт энергия ҳолатида бўлади. 2. Жонли мавжудодларнинг энг оддийси ҳисобланган ўсимликларда энг оддий жонли ҳаёт бўлади. 3. Ҳайвонларда янада ривожланган ҳаёт ва жонлилик бордир. 4. Инсонлар эса, ҳам жонлидир, ҳам руҳлидир. Улар руҳ воситаси билан ақл, шуур каби юксак қобилиятларни ўзларида мужассам этиб, «олий махлуқ» сифатига эришгандирлар.

Коинотдаги барча нарса маълум бир Низом асосидаги ҳаракат ичидадир. Ҳар бир нарсани яратган Аллоҳ «Муҳйи»¹ сифати билан ҳар бир нарсага ҳаёт берди, уларнинг ўзаро алоқасини таъминлади ва барча нарсани Борлиқ ҳолатига келтирди.

Жонли ва жонсиз бутун мавжудодларнинг ўзак моддаси атом (зарра)дир. Заррабинларда ҳам кўриш қийин бўлган бу кичик борлиқ энг катта мавжудодлар билан ўзаро алоқадордир. Кичкина бир чивиннинг ҳам ҳаво қатлами (атмосфера) билан, қуёш, сув ва тупроқ билан мустаҳкам алоқаси бор. Чивин: «Буларнинг ҳаммаси меники», дея олади ва улардан истаганича фойдаланади.

Ҳаёт борки, кичкина бир данак каттакон дарахтга айланади. Ҳа, ҳаёт туфайли энг кичик нарса энг катта ҳукмини олар экан, энг катта нарса ҳам энг кичик нарсага хизмат қилади. Бунга қуёшнинг гулга хизмат этиши, гулнинг эса, ўсиб ривожла-

1. Муҳйи — «ҳаёт берувчи», маъносига мос келади. Аллоҳ ҳаёт соҳиби, барча нарсага ҳаёт берувчидир.

ниши ва ўз ранглирида қуёшнинг ранглирини кўрсатиши ёрқин мисол бўлади.

Ҳар бир нарсада ҳаёт (тириклик) мавжуд, аммо биз баъзи нарсаларни жонсиз деб ҳисоблаймиз. Ваҳоланки, биз жонсиз деган тошлар ва темирлар ҳам зарра (атом)лардан ташкил топган. Уларда ҳаётнинг энергия деб аталадиган шакли мавжуд.

Маълумки, зарралар ядро ва электронлардан вужудга келгандир. Ўз навбатида ядролар мусбат зарядли протон ҳамда зарядсиз нейтронлардан таркиб топган. Электронлар эса, манфий зарядга эга.

Ядро электронларни ўзига тортиши натижасида улар ядро атрофида айланади. Бошқача ном билан «ядровий энергия» ёки «атом энергияси» деб аталадиган, радиоактив реакцияларда майдонга келадиган жуда кам миқдорда масса йўқотишлари ҳам бўлади. Масса энергияга, энергия массага айланади. Бунга «масса билан энергиянинг сақланиш қонуни» дейилади. Физика китобларида унинг формуласи ҳам бор, жуда кўп муаммолар шу формула асосида ечилади.

Модомики ҳар бир нарса зарралардан таркиб топган экан, уларда эса ҳаётнинг энергия деб аталувчи шакли мавжуд экан, демак, биз жонсиз ҳисоблаётган мавжудодлар ҳам ўзига хос ҳаётга эгадир. Жонсиз нарсалардаги ўзига хос ҳаёт хусусида китобимизнинг «Тошлар ҳам тириляпти» деган бўлимида тўхталамиз. Заррабинларда ҳам кўринмайдиган даражадаги кичик зарралардаги ҳаракат қуёш системасининг ҳаракат тарзига ўхшаб кетади.

Демак, қуёш системасини яратган, интизомли ва тартибли қилган, унга ҳаракат бериб, бу ҳаракатга давомлилик берган Ким бўлса, заррани яратган ҳам Удир. Бошқача айтганда, заррани ярата олмаган қуёш системасини ҳам ярата олмайди.

Зарранинг тузилишига такрор назар ташлайдиган бўлсак, ядронинг атрофидаги биринчи айланада икки электрон, иккинчи айланада саккиз электрон жойлашганини кўрамиз. Заррани яратган Аллоҳ уларнинг тартибли ҳаракатини ҳам ўзи таъминлайди, яъни, заррачалар аралашиб кетмайди.

Темир зарраси сув билан бирлашса, темир оксидланади, яъни, занглайди. Олтин сув билан, яъни, кислород билан ҳеч қачон бирикмайди. Бу қондани сира ҳам ўзгартириб бўлмайди. Демак, кимё китобларидан жой олган қонунларнинг яратувчиси Аллоҳдир. Олимлар бу қонунларни топиб, кашф этадилар, холос. Мўмин Аллоҳнинг қонунларини кўпроқ ўрганиши керак. Бироқ ҳозирги даврда бунинг тескараси бўляпти.

Ҳаёт ёрдамида ой ҳам бир вақтнинг ўзида тўрт хил ҳаракатни бажаради: 1. Ўз ўқи атрофида айланади. 2. Ер атрофида айланади. 3. Ер билан бирга Қуёш атрофида айланади. 4. Қуёш системаси билан бирга, спиралсимон бир ёй чизиб, Вега буржига қараб ҳаракат қилади.

Хуллас, кичкина бир олмага бўшлиқда икки хил ҳаракатни бирваракай ва доимий қилдира олма-

ган инсон ойга тўрт хил ҳаракатни бир вақтнинг ўзида қилдираётган Аллоҳга имон келтириб, унга сажда этмоққа мажбур. Куёш системасининг ҳаракатланиши унинг ҳаётга эга эканини кўрсатади, худди шунингдек, галактикалар ва фазо бўшлиғи ҳам ҳаракатланади ва улар ҳам ҳаётга эгадир.

Модомики, Аллоҳнинг ҳамма сифатлари ҳар ерда намоён бўлаётган экан, демак, мўмин киши ҳар ерда Аллоҳга итоат ва ибодат қилиши керак.

Зарралардаги энергия шу зарралардан тузилган ўсимликларда ўзини ҳаёт (жонли) ўлароқ намоён этади. Ўсимликларни вужудга келтириш вазифасини олган органик зарра(атом)лару ўсимликлар қуриса ва ёниб кетса, хизматларидан ҳеч нарса йўқотмасдан, такрор тупроқда ўша вазифаларини давом эттираверади. Шу тариқа, зарраларни йўқдан бор қилган Аллоҳ Ўзи жорий этган синтез ва анализ қонунлари-ла у зарралардан молекулалар, молекулалардан хужайралар ва аъзолар ижод этиб яратади.

Ақли, илми ва онги бўлмаган зарра каби бир борлиқ фақат ва фақат Аллоҳнинг вазифадор бир аскари сифатида жуда катта борлиқларнинг вужудга келишида хизмат қилади, иморатга бир гиштча бўлади. Бу кўриниб турган барча биноларни қурган муҳандис ва усталари бор бўлсин-у, заррадан то хужайрагача ва галактикаларгача бўлган мухташам саройларнинг қурувчиси бўлмасин... ҳеч мумкинми шу?!

Ҳаёт ҳайвонларда янада ёрқин бир шаклда намоён бўлади. Инсонларда эса ҳаётнинг энг юксак чўққисини кўрамиз. Инсон жонли бўлиши билан бирга ақл, онг ва ҳаёл каби тараққий ва такаммул белгиларига ҳам эга. Ҳа, инсоннинг ақли туфайли кема, учоқ ва автомобиллар, қисқаси, XX аср маданияти юзага келди.

Демак, XX аср маданияти Аллоҳ берган ақл ҳосиласидир. Шунинг учун оқил киши, ақлни берган Аллоҳга имон келтириб, унга итоат этиши лозим.

Тириклик туфайли бир нафаслик ҳаво ўпкаларимизга кириб, ҳаво йўлларида ўтиб, вужудимиздаги милёнлаб хужайраларга тарқалади ва хужайралардаги углеродни олиб ташқарига чиқади. Шу тариқа сиҳатимиз таъминланяпти ҳамда танамизнинг ҳарорати ўттиз етти даражада ушлаб турилибди. Танамиз ҳароратининг бир хиллигини таъминловчи Аллоҳ биз чиқарган ҳавони ўсимликларга озуқа қилиб берган. Ўсимликлар карбонат ангидридни ютиб, кислород чиқаради. Улар чиқарган кислородда биз такрор нафас оламиз ва соппа-соғ яшаймиз. Хуллас, ўрмонларнинг нафас олиши билан инсоннинг нафас олиши орасида гаройиб бир алоқа бор, бу алоқа ҳаётни яратган ва ҳар нарсага ҳаёт берган Аллоҳнинг бутун борлиқни қамраб олган Низомидан бир парчадир, холос.

Автомобил каби ўзини ўзи ҳаракат қилдирадиган жисмлар Аллоҳ яратган энергиядан фойдаланиб ясалгандир. Автомобилни ясаган уста жон-

ли бир нарса ясамапти, балки Аллоҳ берган энергияни татбиқ этиб, ҳаракат ҳосил қилляпти. Масалан, электр ўзини иссиқлик, ёруғлик ва овоз шаклларида билдиради. Электрни Аллоҳ яратмаса эди, магнитофон ва радиони яшаш мумкин бўлармиди? Бензин ва оҳан (магнит) бўлмаса эди, йигирманчи аср бўлармиди?

Ўсимликнинг ўзи бир борлиқ

Борлиқ моддий ва маънавий қисмлардан иборатдир. Масалан, оч қолиш, кўрқош, ҳаёл суриш, изтироб чекиш каби маънавий борлиқлар кўзга кўринмайди, қўл билан тугилмайди, лекин бажарган ишлари билан ўзларини кўрсатади. Туш кўрмаган инсонга тушнинг нима эканини англатиш мумкин бўлмаганидек, тиши оғримаган одамга ҳам тиш оғриғини англатиб бўлмайди. Шунинг учун «Рухий ҳодисалар ҳис қилиш билан библинади», дейишади.

Бинобарин, ўлим ҳам маънавий бир борлиқдир, унинг ўзини кўрмасак ҳам, қилган ишларини кўрамиз. Ўлим борлиқ ҳисоблангач, ўлганларнинг йўқликка кетиши мумкин эмас. Ўлим ҳолат ўзгаришидир. Биз руҳлар оламида ўлиб, онамизнинг вужудида тирилдик, онамизнинг вужудида ўлиб, дунёда тирилдик, энди дунёда ҳам ўламиз, қабр эшигидан ўтиб, охирада қайта тириламиз.

Ўлим ҳолат ўзгариши бўлгач, «дарахт ўлди» деб бўлмайди. Чунки унинг данаги қолади. Данакни тупроққа кўмсақ, униб чиқади, яъни, ёш ва гўзал бир кўринишда қайта тиради.

Данакни ҳеч қачон йўқ қилиб бўлмайди. Уни есақ озуқа, ёқсақ иссиқлик бўлади. Хўллари ўғитга айланади. Тупроққа аралаштирсак, ўсимликлар вужудида яна қайта тиради.

Улкан ўрик дарахтини кичрайтириб, данак исмли тобутга солган Аллоҳ данакнинг вужудида бир вақтнинг ўзида ўлим ва ҳаётни мужассамлаштиради. Масалан, стол устига қўйилган данак ўлик, аммо у айни вақтда тирикдир, чунки у тупроққа кўмилса, ўса бошлайди. Шунингдек, тобутдаги инсон ҳам дунё нуқтаи назаридан ўлик, охираат жиҳатидан эса тирикдир. Чунки инсон бир уруғ, бир данак каби тупроққа кўмилади, қабр эшигидан ўтиб, охираат ҳаётини давом эттиради. Ўлим ҳаётнинг зиддидир. Зид нарсалар бир-бирини тўлдирishi эътиборга олинса, ўлим ҳам ҳаётни поёнига етказиши мумкин. Шунингдек, ошқозонимизда ўлган озуқалар бизга ҳаёт бўлади.

Замон дарёсида оқаётган моддаларнинг бир (тирик) ҳолатдан бошқа (ўлик) ҳолатга ўтишини ўзгарувчан токнинг фаза ва амплитудаси даврларига ўхшатишимиз мумкин. Сигир еган ўтлар ўлади, ўлган ўтлар сигирнинг вужудида тиради. Гўшт, сут ва бузоққа айланади. Сигирнинг гўнги ўтларнинг илдизидан қайта тилиб, ўсимлик бўлади. Гўнлар тираётган бу оламда инсоннинг тирилмасдан мазорда ётиши ақлга ва илмга зиддир.

Муҳаммад АҲМАД КАНЪОН

ЭР-ХОТИНЛИК АСОСЛАРИ

УЧИНЧИ БОБ

- I. Никоҳ ақди шартлари
- II. Никоҳ ақди ҳукмлари

I. Никоҳ ақди шартлари

Биринчи бобда «никоҳ»нинг маъноси ва турмуш қуришнинг ҳукмини баён этган эдик. Бу бобда никоҳ ақдининг тўғри бўлиши учун шаръан талаб этиладиган шартларни ва никоҳ ақдидан келиб чиқадиган шаръий ҳукмларни баён этамиз.

Никоҳ ақди ийжоб (таклиф) ва қабулдан иборат. Таклиф эркак ё унинг вакилидан бўлиши мумкин. Аёл ё унинг вакили ҳам никоҳ ақдини таклиф этиши жоиз. Қабул, таклифга муносиб тарзда, иккинчи тарафдан бўлади.

Никоҳ ақди учун барча мақбул кўрган лафз «мен сизга тегдим» лафзидир. Бу «ийжоб» ҳисобланади. Аёл эркакка: «Мен сизга тегдим», деса ё унинг вакили: «Мени вакил қилган қизни сизга хотинликка бердим», деб айтса, никоҳ ақдини таклиф қилган бўлиб, иккинчи томон «қабул қилдим» дейиши билан (тубандаги шартлар ила) никоҳ ақди боғланган ҳисобланади.

«Ийжоб» ва «қабул» билан бирга, маҳр миқдори ҳам айтилади. Маҳрнинг нақд ва насия миқдори кўрсатилади. Шунингдек, аёлнинг бошқа шартлари, масалан, ихтиёрини ўзида қолдириб, хоҳлаган жойда ё маълум муддатда бир боин талоқ қилиш ҳуқуқини олиш каби шартлари бўлса, ийжоб ва қабул вақтида айтиши керак.

Никоҳ ақди пайтида ақлли, балоғатга етган, озод, мусулмон икки эркак ё мазкур сифатли икки аёл ва бир эркакнинг гувоҳ бўлишлари ва никоҳланувчиларнинг ийжоб ва қабул сўзларини эшитишлари никоҳ ақдининг муҳим шартидир. Никоҳланувчиларнинг ота, ака-ука каби қариндошлари ҳам никоҳ ақдига гувоҳ бўлишлари мумкин.

II. Никоҳ ақдининг ҳукмлари

Никоҳ ақди масъулият юклаш ва мажбурият олиш ақдидир. Зеро, бу ақд билан эр-хотиннинг ҳар бири иккинчиси олдида бир қанча вазифани зиммасига олади. Баъзи шартларга (бу ерда уларни батафсил санаб ўтишнинг иложи йўқ) риоя этиш билан эр хотинига масъул бўлади. Қуйидагилар бу ақднинг энг муҳим ҳукмларидандир:

Биринчидан: Икки ақд қилувчи ўртасида эр-хотинлик қарор топади ва уларнинг ҳар бирига эр-хотинлик ҳукмлари лозим бўлади. Бир-бирдан баҳра (лаззат) олишлари ҳалол бўлади. Эрга хотинининг онаси, хотинга эрининг отаси маҳрам бўлади. Эр-хотин ўртасида меросхўрлик юзага келади.

Иккинчидан: Ақд боғланиши билан эрга хотиннинг келишилган нақд маҳрини бериш, унинг озиқ-овқат, кийим-кечак ва бошпана каби зарурий эҳтиёжларини таъминлаш вожиб бўлади.

Учинчидан: Эрнинг хотинига маълум тартибда одоб бериш ҳуқуқи юзага келади. Зеро, эр

хотинга ҳомийдир. Хотинга шаръий мумкин бўлган ҳолларда эрига бўйинсуниши, эрининг уйида бўлиши, эрининг рухсатисиз ё заруратсиз уйдан чиқмаслиги вожиб бўлади.

Саволлар ва жавоблар

Савол. Ота ё бошқа қариндошлар қизни розилигисиз эрга беришлари мумкинми?

Жавоб. Балоғатга етган қизни розилигисиз эрга беришга ҳеч кимнинг — на отанинг, на қариндошларининг ҳақлари йўқ.

Савол. Аёлга берилган маҳрни тўла ё бирор қисмини унинг ризолигисиз кимдир олиши мумкинми?

Жавоб. Йўқ. Мумкин эмас, фақат у ўзи рози бўлсагина, олса бўлади. Маҳр фақат аёлнинг ҳаққидир.

ТҮРТИНЧИ БОБ

- I. Никоҳ тўйи.
- II. Аёлни уйга киритиш.
- III. Қутлов ва ҳадялар.

I. Никоҳ тўйи

Ҳар бир миллатнинг ўзига хос турмуш тарзи, яхши ёки ёмон бўлишидан қатъи назар феъл-атвори, урф-одати бор. Одатда миллатлар авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтадиган ё бошқа миллатлардан ўзлаштирилган одат ва анъаналарга риоя қилади. Уларни «миллий мерос» деб билиб, асрайди. Бу ҳол барча миллатларга хос. Аммо миллат баъзан ғайриисломий одатларга боғланиб қолса, кишида ҳайрат ва таажжуб-

ни, ҳатто инкор ва ғазабни кўзгайди. Зеро, ҳаёт йўли азалий ва абадий бўлган миллат бирон йўриқсиз қадам босаётган ўзгалар даражасига тушиши тўғри бўладими?

Мусулмонлар орасида динсизларга тақлид афсус ва надомат кўзгайдиган даражада кенг тарқалди. Хусусан, бу ҳол тўй ва ҳашамлар соҳасида кўпроқ ёйилган. Тўйлар ҳаромларни писанд қилмаслик, ароқхўрлик ва бошқа тубанликлар қилинадиган бир маросим бўлиб қолди.

Бинобарин, бу ўринда мусулмонларга тўйлар қандай бўлиши лозимлигини ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан бу ҳақда ворид бўлган ҳадиси шарифларни эслатиб қўймоқчимиз. Тўй ҳам Аллоҳга тоатнинг бир кўринишидир. Унинг розилиги ва тавфиқига сабабдир.

Тўй никоҳни эълон қилиш учун, одамлар фалон йигит фалон қизга уйланганини билишлари, шубҳа ва гумон бартараф бўлиши учун йўлга қўйилгандир.

Пайғамбаримиз алайҳиссалом никоҳни эълон этишни ва одамлар орасида ёйишни буюрганлар.

Тўйдан мақсад одамларни таомга даъват этишдир. Яъни, таом пишириб, одамларни уни ейишга чақиришдир. Қўй сўйиб тўй қилиш фазилатдир. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Сафиййа онамизга уйланганларида бўтқа ва хурмо билан, Зайнаб бинти Жаҳш онамизга уйланганларида эса қўй сўйиб тўй ўтказганлари бир неча ҳадисда баён қилинган. Пайғамбаримиз уйланганини айтган саҳобалардан бирларига «бир қўй сўйиб бўлса-да тўй қил», деганлар.

Мусулмонлар тўйларини ҳалол-ҳаромни фарқлаб, маъсиятсиз ҳолатда ўтказишлари

вожибдир. Бу иш қийин эмас. Тўйларимизни динимизга мувофиқ ўтказиш билан катта баодан, бемазагарчилик ва ахлоқсизлик каби тўйлардан, бу хатарли вабодан қутуламиз.

Никоҳни эълон қилишнинг ҳикмати уни одамларга билдириш, эр-хотиндан гумонни даф қилиш, Аллоҳ таолонинг никоҳ ақди сабабли ҳаромни ҳалол ва ҳалолни ҳаром этиб, инсонларга берган неъматини изҳор этишдир. Зеро, никоҳ ақди хотинни эрига ҳалол қилади. Хотиннинг онасини эрга, эрнинг отасини хотинга ҳаром қилади.

II. Аёлни уйга киритиш

«Аёлни уйга киритиш» деганда эр хотинини қўлидан тутиб, уйига олиб кириш тушунилади. Аёлнинг эр уйига бу тарз кириши эр-хотинлик ҳаётининг ҳамма кўринишларининг бошланиши ва муқаддимасидир. «Аёлни уйга киритиш» деганда, шунингдек, қўшилишга ҳам ишора бор. Биз бу иборани қўллаганда унинг ҳар икки маъносини ҳам назарда тутамиз ва бу «кириш»дан эрга ва хотинга тегишли муҳим ишларни баён этамиз.

Аёлнинг эр уйига кириши унинг бир оиладан иккинчи оилага, бир уруғдан иккинчи уруғга ўтиши демакдир. У отонаси ва туғишганлари бағрини тарк қилиб, эрининг «умр шериги»га айланади. Худди шу гаплар «эр» бўлиб хотинидан масъул бўлган эркакка ҳам тегишлидир. У энди оила олдидаги барча бурчларини уйдлаши керак бўлади.

Эр ҳам, хотин ҳам ўрталаридаги «биринчи учрашув» лаҳзасига руҳий ҳозирлик кўришлари лозим. Бу учрашувдан олдин эркак хотини билан тотув яшашга, унга сабр, идрок билан яхши муомала қилишга ўзини ҳозирласин. Бу

нарсаси осон эмаслигини, муҳим ва жиддий ишга қадам қўяётганини кўз олдида келтирсин. Аёл ҳам «эрка қиздан» «жавобгар хотинга» айланишдек муҳим ишга ўзини тайёрласин. Уларнинг ҳар бири нимага қадам қўяётганини, уларни масъулиятга садоқат қутаётганини яхши билишлари керак.

Мазкур иборанинг ишора маъносига — қўшилишга келсак, эр-хотин бу иш уларга насл қолдириш, жинсий аъзони асраш, шаҳватни ҳаромдан қайтариш воситаси деб қарашлари лозим.

III. Табрик ва ҳадялар

Тўй куни ва тўй ўтгандан сўнг, одатда, кишилар янги эр-хотинни уйланиш ва турмушга чиқиш билан табриклар, эзгу истаклар билдирадilar, улар ҳақларига дуолар қилишади. Шунингдек, уларга ҳадялар ҳам тортиқ этишади.

Шариатимизда бу хусусда нима ворид бўлган?

1. Табриклаш

Исломдан олдин араблар янги турмуш қурганларни «Тотув ва ўғилли бўлинглар», деб табриклашарди. Бу уларнинг ўғилни қиздан ортиқ кўришлари одатига биноан эди. Аммо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизларга ундан яхши ва фазилатли дуони ўргатдилар.

Имом Аҳмад Абу Ҳурайра розийаллоҳу анҳудан ривоят қиладилар: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уйланган инсонни кўрганларида «Аллоҳ таоло сизга фаровонлик ато этсин ва ўрталарингни яхшилик билан боғласин», дердилар».

Имом Мусдим Жобир розийаллоҳу анҳудан ривоят қиладилар. Пайғамбаримиз Жобирдан «Уйландингизми?» деб сўрадилар. У: «Ҳа» деб жавоб

берганида, Расулulloҳ: «Аллоҳ таоло сизларга фаровонлик ато этсин», дедилар.

Ибн Можжа Уқайл ибн Абу Толиб розийаллоҳу анҳудан ривоят қилади: Уқайл Бани Жушам қабиласидан бир аёлга уйланганида, унга: «Тотув ва ўғилли бўлинглар», дейиши. Уқайл: «Бундай деманглар, балки Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтганларидек, «Парвардигор, уларга фаровонлик ато эт», деб айтинглар», дедилар.

2. Ҳадялар

Одамлар янги турмуш қурганларга ҳадя тортиқ қилишга одатланишган. Бу хайри ва тавсия қилинадиган амалдир. Зотан, у шаръан тавсия этиладиган ҳадялар жумласига киради. Имом Бухорий Ойиша онамиз розийаллоҳу анҳудан шундай ривоят қилади: Ойиша онамиз дедилар: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳадяни олардилар ва ҳадя берганга ҳадясининг муқобилига бирор нарса берардилар».

Насоий ва Абу Аъло Абу Ҳурайра розийаллоҳу анҳудан ривоят қилади: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Бир-бирингизга ҳадя беринг! Ўзаро муҳаббатли бўласизлар».

Саволлар ва жавоблар

Савол. Меҳмонхона ва кўнгилочар жойларда ўтказиладиган тўйларнинг ҳукми нима?

Жавоб. Тўйларнинг қаерда ўтиши муҳим эмас, қандай ўтиши муҳим. Баъзи хонадонларда ҳаром-ҳаришлик билан тўйлар қилинаётганидек, ресторанларда ҳалол-покиза тўй ўтказиш мумкин.

Савол. Эр-хотинга тортиқ этилган ҳадя кимники бўлади?

Жавоб. Ҳадя эрга берилган бўлса эрники, хотинга берилган бўлса хотинники бўлади.

Ҳожи Абдураззоқ ЮНУС,

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раисининг уринбосари

ИРОДАЛИ ИНСОН

Ўзбекистон мусулмонлари идорасида узоқ йиллар ишлаган, халқимизни Исломига, имонга, ҳидоятга, ҳамжиҳат ва ҳамфикр бўлиб, аҳил-иноқ яшашга чорлаган устозлар қаторида камтарин инсон Абутороб Юнус (1924–1981) ҳам бор эдилар.

1924 йилнинг кузида, кўхна Тошкент шаҳрининг Сарчопон маҳалласида яшовчи Мулла Юнус оиласида учинчи фарзанд дунёга келади. Унга камтарин, одамохун киши бўлсин, деган яхши ният билан Абутороб

роб дея исм қўядилар. Ёш Абутороб диндор оилада — очиккўнгил, сахий қалб, имон-этиқоди бутун одамлар орасида ўсди ва эзгуликка интилди. Мулла Юнус хонадони илмли кишиларни, машҳур уламоларни жуда иззат-икром қилар эди. Бу ерда устоз Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобоҳон ҳазратлари бошчилигида кўкчалик Фозилхўжа қори домла, Мулла Нофеъ домла, Шоикром қори домла, Мулла Файбулла каби уламолар ва шулар қаторида сарчопонлик машҳур Ҳидой сувоқчи, машҳур тикувчи Муҳиддин ота, Абдураим читгар, Абдужаббор дурадгор, Музаффархон домла, у кишининг ўғиллари Аббосхон ва Акмалхон акалар, (Аллоҳ улардан рози бўлсин) тез-тез суҳбат ва мунозаралар ўтказиб туришарди. Бу давраларда қатнашган ёш Абуторобнинг қалбида Исломи динига, ҳидоятга муҳаббат уйғонди.

Иродаси мустаҳкам, этиқоди юксак Абутороб Юнус илмига интилиб, 1948 йил Бухородаги «Мир Араб» мадрасасига ўқишга кирди. 1958 йил мадрасани муваффақият билан тамомлаб, Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диний бошқармасида муҳтасиблик вазифасига тайинланди. Мазкур вазифада у 1961 йилга қадар ишлади. Сўнгра Тошкент шаҳридаги «Шайх Зайниддин» жомеъ масжидида имомхатиблик қилди. Илмига чанқоқлигини сезган муфтий ҳазратлари 1962 йил уни диний бошқарма йўлланмаси билан Мароқаш давлатининг Фос шаҳридаги Қорауэйн университетида ўқишга юборди. 1965 йил мазкур университетни аъло

ЭДИЛАР

1971 йилга қадар ишлаб, жуда кўп китобларнинг тартиботини ўқиб-ўрганиб чиқди. 1971 йилдан бошлаб, аввал «Хўжа Аъламбардор», сўнгра «Тилла шайх» жомеъ масжидларида имом-хатиблик қилди.

Абутуроб Юнус ўрта бўйли, очиқ чехрали, юзидан нур ёғилиб турувчи инсон эди. Бу домлани эслаганда, мен доимо кишиларни Ислому имонга, ҳидоятга даъват этувчи, ниҳоятда мулойимлик билан мавъизалар қилиб, «Ислому ақидасига биноан яшаган инсон фақат ўз манфаатини кўзлаб эмас, балки Аллоҳ таоло розилиги йўлида, эл-юрт ободлиги, жамият бахт-саодати учун сидқидилдан меҳнат қилди», деган эзгу тушунчани шиор қилиб олган, имоматчилик билан бирга, талабаларга то умрининг охиригача Қуръони карим тафсири, ҳадиси шариф ва Ислому фиқҳидан сабоқ бер-

ган меҳрибон устозни кўз олдига келтираман. У киши бутун билими ва истеъдодини ёш авлод тарбиясига бағишлади.

Абутуроб домланинг бир гаплари эсимда: «Дунёда шундай бир қуш бор, у қанча баланд учса, шунча яйрайди. Чарх уриб яна юксакликка парвоз қилгиси келаверади. Бу қуш — лочин. Одам авлоди ҳам шундай. Аллоҳ таоло берган улугъ неъмат — умрдан унумли фойдаланиб, ҳаётда ўзидан сўнг яхши бир из қолдирсам, дейди. Болаларим, гоҳи-гоҳида сизлар ҳам ўзларингизга: «Эл-юртга нафим тегяптими? Бу оқар дарёдек ўтаётган ҳаётда ўрнимни топа олдими? Одамларнинг қувончу ташвишларига шерик бўлиб, оғирини енгил қила олдими? Умрим поёнида ортга боқсам, қалбимга таскин берувчи бирон-бир хайрли ишим кўринадими? Ўтган умримга ачинмайманми?» деб савол бериб туринглар».

Диний илмларни чуқур эгаллаган, етук мутахассис, катта тажриба эгаси Абутуроб домла эл ҳурматини қозонган, ота-она дуосини олган инсон эди. Абутуроб Юнус Ўзбекистон мусулмонлари идораси томонидан ўтказилган барча халқаро илмий-амалий анжуманларда,

шунингдек, хорижий мамлакатларда (Миср, Малайзия, Мавритания, Булғория, Бангладеш, Сурия) бўлган халқаро исломий анжуманларда сермазмун маърузалари билан қатнашган. Абутуроб Юнус араб, форс, турк, франсуз тилларини билар эди. У киши хорижий мамлакатлардаги диндошлар, диний ташкилотлар билан диёримиз мусулмонларининг дўстлик алоқаларини боғлашда ўзига яраша хизмат кўрсатган диний арбоб эди. Устоз икки маротаба муборак ҳаж сафарига бориш шарафига муяссар бўлган. Бугун Абутуроб домланинг изидан бораётган ўғиллари Абдулкарим, неваралари Абдулқаҳҳор Тошкент Ислому институтида таҳсил олишмоқда. Домланинг ҳаёти ва хулқлари барчамиз учун ибратли. У киши ёққан илм чироғи ҳамон зиё таратиб, қалбларимизни нурафшон қилиб турибди. Аллоҳ таоло ул зотни ўз раҳматига олган бўлсин.

Раъно РАҲМОНБЕРДИ қизи

Гоҳида сел каби ёғибман

Иқро

Фарзу суннат дедим, ҳаргиз амалим оз,
Устоз кўрмаган шогирддек самарим оз,
Жамоада ваъзлар айтиб баландпарвоз,
Ўз-ўзимдан қочолмаган кунларим бор.

Ичим-ташим исён ила йўғирилган,
Гўё жонда жон томирим суғирилган,
Шу манзилдан кечмоқ бизга буюрилган,
Ўзи билан ҳақ талашган тунларим бор.

Шайтонларга не иш қолди, шайтон ўзим,
Дунё гўзал неъматига тўймас кўзим,
Ўша кунда бермаса гар Ўзи тўзим,
Етти осмон тоқин йиқар унларим бор.

Умидворман, файзи илоҳ етар бир кун,
Ўтган неки, ҳисоб бериб ўтар бир кун,
Раҳмат дарё ичра руҳим гирёну хун,
Алиф қаддим ичра ажиб нунларим бор...

Бир кон топдим хазиналар тамом бисёр,
Борлиқ шунда — сабр, ризо, шукр, иқро,
Энди менинг ватанимда фасли баҳор,
Иншааллоҳ, дўстга аён сирларим бор.

Илму одоб ила

Имони мустаҳкам бўлса инсоннинг
Аллоҳнинг наздида суюкли қулдир.
Илму одоб ила ҳурмат қозонса,
Бошига бахт куши қўнгани шулдир.

Шукр қилса Аллоҳ берган неъматга,
У кўтарган ҳиммат байроғи шулдир.
Ҳазар қилса доим нопок йўллардан
Инсонлар ичида бойроғи шулдир.

Раъно УСМОНОВА,
«Хожа Бухорий» Ислом билим
юрти I босқич талабаси

Садо чиқмас қабрлардан...

Кўриб доим дилим вайрон, садо чиқмас қабрлардан,
Бир мен эмас ҳама ҳайрон, садо чиқмас қабрлардан.
Келиб оҳиста ўлтирдим: отам шунда, онам шунда,
Бағишлайман ўқиб Қуръон, садо чиқмас қабрлардан.
Бири чўккан, бири янтоқ билан «обод», илож қанча,
Кўриб кўнгил бўлар нолон, садо чиқмас қабрлардан.
Биров кўйди темирдан ром онам руҳи яшарму деб,
Терди оқ тош қилиб маржон, садо чиқмас қабрлардан.
Биров кўйди қабр тоши отосига ёзиб исмин,
Кўтармоққа қани полвон, садо чиқмас қабрлардан.
Эй Раҳимий, кўтар бошинг, тиловат қил «Таборақ»ни,
Лаҳад узра чекма фиғон, садо чиқмас қабрлардан.

Олимжон РАҲИМ,
Асака тумани

Зебо МИРЗО

Олисларда юлдузлар йўли...

Алданма, гунчани мазлума пешлаб,
У ҳам ўз корига юрибди ишлаб:
Заҳар бўлмасайди қонида агар,
Турармиди танда тикони нишлаб?..

Паймони тўлганнинг кўлин бўш кўрдим,
Берган азобингга раҳмат, хуш кўрдим.
— Эй дил, нима кўрдинг? — десанг, айттайин:
«Гулнинг соясида сени туш кўрдим».

Кўлимни тупроққа экдим — гул бўлди,
Кўзимни тошлоққа экдим — кўл бўлди.
Исмингни шивирлаб айтгандим тунга —
Олам бошдан-оёқ — Дил ҳамма бўлди!

Минг йилким қалбимда бир хур йиғлайди,
Тошларни эритиб минг нур йиғлайди.
Хузурни яратди бандага Аллоҳ —
Менга келиб ночор хузур йиғлайди.

Индамадим. Кетаман тунда,
Қалдирғочлар қайтмаган кунда.
Юрагимга бош кўй, мажнунтол,
Мен сендаман, сен эса менда!

Ой синади.
Тун хўрсинади.
Олисларда юлдузлар йўли...
Дил йиғлайди...
Ел силкинади.
Яхлаб кетар райҳонлар кўли...
Нега юрак қаттиқ урмоқда?
Кўзларимда соғинч отар ниш.
Рухим эса мангу қийноқда:
Сен бормисан,
орзумдаги ишқ!

Гул баргига шабнамлар ёғди,
Тиниб қолди қора чирилдоқ.
Майсазорга бошини кўйиб,
Ухлаб қолди лолақизғалдоқ.
Бир хўрсиниб кўйди негадир,
Девор оша мўралаган гул —
Ҳеч кимсага билдирмай сойга
Тушиб кетди ёлғизоёқ йўл...

Дарахтларга тушди аланга,
Ҳаволарда таниш бир сезги,
Бир бор сендан алданган эдим,
Нечун яна куйдирдинг, Севги?..
Энди парча осмонимни ҳам
Тутиб кетар жаннатий қушлар.
Кўзим юмсам, нигоҳларимни
Куйдиради оловли тушлар!

Янами?..

Таваллуд

Уғлим Шоҳинурга

Хуш келибсан, дунёга
Пойи хушим, муборак.
Фанимлар орасида
Ҳумо қушим, муборак.
Йиғлаб-йиғлаб олурман
Бемажол кўлларимга:
Йиғлама, гирёнгинам,
Аламқушим, муборак...
Тепамда икки кўлим,
Дилимда оҳим бўлсин.
Қурьон ҳамроҳинг бўлсин,
Раббим паноҳинг бўлсин...

Арслоннинг келбатидан
Эгнингга тўн бичирдим.
Бургутнинг минқоридан
Дилингга ўч кўчирдим.
Ҳазрат Навоий руҳи,
Бобур шиддатин тилаб,
Зангор юртнинг оқ гули
Кўксимдан сут ичирдим.
Бор, энди борар йўлим,
Кўзим пок роҳинг бўлсин,
Қурьон ҳамроҳинг бўлсин,
Аллоҳ паноҳинг бўлсин...

Сўрайман, бошгинамдан
Шўришларим кетказ сен.
Парвардигор умрингни
Муродига етказсин...
Иблис йўлдан оздирган
Бадгумонлардан бўлма.
Аллоҳ бу оралиқдан
Имонинг бут ўтказсин.
Бир бошга битта ўлим,
Рухим гувоҳинг бўлсин.
Қурьон ҳамроҳинг бўлсин,
Раббим паноҳинг бўлсин...

Доктор Соффат САНЖОҚ

ЗАИФ ВА УЙДИРМА ҲАДИСЛАР

ва уларни саҳиҳ ҳадислардан фарқлаш масаласи

Ҳозирги кунда энг кўп тарқалган ачинарли одатлардан бири заиф ва мавзуъ (уйдирма) ҳадисларни саҳиҳ ҳадисдек тақдим қилишдир. Хусусан, маъруза, суҳбат ва анжуманларда заиф ва уйдирилган ҳадислар келтирилмоқда. Мақола ё китобларда ҳадислардан фойдаланилмайпти, аммо улар ҳақида етарли маълумот берилмаяпти. Бу эса ўта жиддий камчиликдир. Баъзи ҳолатларда бу каби хатоларга етук олимлар ҳам йўл кўяётгани ва кераклича аҳамият бермаётгани ёзган асарлари ва маърузаларидан маълумдир.

Машҳур олимлардан Юсуф Қарзовий шундай ёзади: «Кўплаб Ислоҳ диёрларида имом-хатиблар ва воизлар тунда ўтин тўпловчиларнинг ҳолига тушиб қолишган. Саҳиҳ ёки ҳасан санади бўлмаса ҳам, халққа манзур бўладиган ҳадисларни олаверишади. Қаерда жума мавъизасида ёки суҳбатда иштирок этмайин, албатта заиф, ҳатто ўта заиф, баъзан уйдирма ҳадислардан бир шингил эшитаман».¹

Юсуф Қарзовий ибн Ҳажар ал-Ҳайсамийнинг «Ал-Фатво ал-ҳадисийа» деган асаридан нақл қилишча, у зот ўз давридаги имом-хатиблардан маърузаларида ишлатаётган ҳадисларнинг ровийларини билишни, улар ҳақида маълумот келтиришни, саҳиҳ ва саҳиҳ бўлмаган ҳадисларни бир-бирига аралаштириб юбормасликни, акс ҳолда вазифасидан озод қилинишини ҳукумат раҳбарларидан талаб қилган экан. Юсуф Қарзовий бугун ҳам худди шу тажрибани амалга ошириш керак, деган фикрни илгари суради².

Ҳадис илми ҳақида халқимизнинг маълумоти жуда оз ва заиф. Шунинг учун минбарларда ё тўй-маъракаларда тақдим қилинаётган ҳадислардан саҳиҳ эмасларини ажратиш олишга одамларнинг қурблари етмайди. Натижада, илмига сал ишонилган кишилардан эшитган ҳадисларни ҳеч тараддудсиз қабул қилмоқдалар. Афсуски, бу ҳақда кенгроқ маълумот берадиган қўлланма ҳам йўқ, халқ турли маърузалар-

да ё газета-журналлардаги мақолаларда келтирилаётган ҳадислар билан кифояланиб қолмоқда.

Заиф ҳадисларга амал қилиш масаласи

Заиф ҳадисларнинг нима эканини тўғри тушуниб олишимиз учун, аввало, саҳиҳ ҳадиснинг илмий таърифини билишимиз лозим.

Саҳиҳ ҳадис адолат ва забт шартларига эга бўлган ровийларнинг узлуксиз санад билан, шозз ва иллатдан узоқ ўлароқ ривоят қилган ҳадисларидир.

Заиф ҳадис саҳиҳ ёки ҳасан ҳадиснинг шартларидан бири ёки бир нечтаси мавжуд бўлмаган ҳадисдир³.

Демак, саҳиҳ ҳадисни аниқлашда бешта шарт кўйилган: 1. Ровийнинг адолати. 2. Ровийнинг забти. 3. Санадининг узлуксиз бўлиши. 4. Ҳадиснинг шозз ва 5. Иллатдан узоқ бўлиши.

Булардан бири ёки бир нечтаси мавжуд бўлмаса, ҳадис заиф ҳисобланади. Заиф деб ҳукм қилинишига кўпроқ ровийнинг шахсияти, ҳадис санадидаги нуқсон сабаб бўлади.

Аввало, мавжуд ҳадиснинг заиф ёки заиф эмаслигини аниқ билиш зарур. Бунинг учун ровийнинг сиқалиги (ишонарлилиги) борасида муҳаддислар орасидаги ихтилофларни билиш лозим. Чунки рижол (ровий) ва ҳадис ҳақида берилаётган ҳукмлар олимларнинг шахсий ижтиҳодига боғлиқ. Бирисига кўра заиф бўлган ровий, бошқа бир олимга кўра сиқадир. Бир олим заиф ҳисоблаган ҳадис бошқа олимга кўра саҳиҳ ёки ҳасан бўлиши мумкин⁴.

Ҳўш, заиф ҳадисга амал қилса бўладими? Бу борада олимлар орасида ҳар даврда турлича фикрлар баён қилинган. Ушбу фикрларни уч гуруҳга умумлаштириш мумкин:

1. Ҳеч қандай масалада заиф ҳадисга амал қилиш мумкин эмас, деган фикр. Хоҳ ҳалол-ҳаромга, хоҳ амалларнинг фазилатига оид мавзуларда

Мақола мавзуи жуда долзабр. Ҳақиқатан ушбу олим мушоҳада этган ҳадисларга лоқайдлик билан қараш, уларни суистеъмол қилиш бизда ҳам мавжуд. Ўзгича бўлган ҳавола этилаётган мақола бу камчиликни бар-тараф этишимизга туртки бўлса, ажаб эмас.

Камина халқимизнинг ҳозирги илмий даражасини ҳамда мавжуд ижтимоий ҳолатни ҳисобга олиб, мақоланинг баъзи жойла-

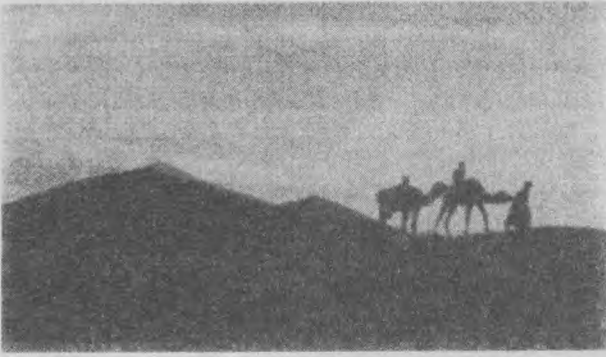
Мақола ҳақида фикр-мулоҳазаларим

рига қалам теккизишга, айрим жойларини қисқартиришга журъат этдим...

Яна бир камчилигимиздан халос топишга ҳаракат қилсак, ёмон бўлмас эди. Масалан, кўп муаллифларимиз ҳадис нақл қилганида ровийни, яъни, Абу

Ҳурайра, Ибн Аббос, Анас ибн Молик каби санаднинг бош қисмидаги ровийларни қайд этиш билан кифояландилар. Бу эса, ҳадиснинг манбаи тўғрисида ҳеч нарса бермайди. Ҳозирги ўқувчилар учун муҳаддислар номи ёки ҳадис тўпламининг номи аҳамиятлидир. Масалан: Имом Бухорий, Имом Термизий, Табароний ёки «Муснад»и Аҳмад ва ҳоказо.

Абдулазиз МАНСУР

бўлсин, заиф ҳадис билан амал қилинмайди. Яҳё ибн Майн (в. 233/847), Абу Шома Абдурахмон ибн Исмоил (в. 665/1267), Абу Бакр ибн ал-Арабий (в. 77 543/1148), ибн Ҳазм (в. 556/1064) каби олимлар мазкур фикрдалар.

II. Аҳком масалаларида эмас, балки амалларнинг фазилатига оид масалаларда заиф ҳадисларга амал қилиш жоиздир. Бу фикрда ижмо (олимларнинг иттифоқи) борлиги айтилади⁵.

Ибн Салоҳ (в. 643/1245) тарғиб ва тарҳиб (ёмонликлардан қайтариш) мавзуларида заиф ҳадис ривоят қилишни жоиз дейди.

Ибн Ҳажар (в. 852/1449) амалларнинг фазилатига оид масалаларда заиф ҳадисга учта шарт қўяди: 1) ҳадис жуда ҳам заиф бўлмаслиги; 2) Ислом дини тамойилларидан бирига уйғун бўлиши; 3) амал қилинаётган заиф ҳадиснинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга оид эканлиги хусусида эҳтиёт бўлиш ва ҳадиснинг субутига қатъий ишонмаслик шарт. Чунки заиф ҳадис Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга оид бўлмаслиги ҳам мумкин.

Алоий (в. 761/1359) биринчи шартда олимлар иттифоқ эканини зикр қилади. Иккинчи ва учинчи шартни эса, ибн Абдуссалом (в. 660/1262) ҳамда ибн Дақиқ ал Ийд (в. 702/1302) айтишган⁶.

Юсуф Қарзовий юқоридаги уч шартни етарли ҳисобламай, уларга яна икки шартни илова қилади: 1) ақл, дин ва тил жиҳатидан қабул қилиб бўлмайдиган муболағалардан ҳамда кўрқитишлардан холи бўлиши; 2) ўзидан кучлироқ бошқа бир шаръий далилга зид келмаслиги лозим⁷.

III. Баъзи шартлар билан аҳком масалаларида ҳам заиф ҳадислардан фойдаланиш мумкин, деган фикр ҳам бор.

Аҳком масалаларида заиф ҳадисларга амал қилиш хусусида олимлар қуйидаги мулоҳазаларни билдиришган: 1) бунинг учун у заиф ҳадислар бошқа заиф ҳадислар билан ёки баъзи далиллар билан дастакланиши лозим; 2) иснодлари заиф бўлса ҳам, инсонлар мазмуни ила амал қилаётган ҳадислардан аҳком масалаларида фойдаланиш мумкин; 3) муҳаддислар эҳтиёткорлик билан олган ҳадисларга кўпроқ мос бўлган заиф ҳадис ила аҳкомда фойдаланиш мумкин; 4) қайси бир мавзуда заиф ҳадис-

дан бошқа далил топилмаса, олимларнинг шахсий фикрларидан афзал кўрилган ҳолда ундай ҳадис билан амал қилинади.

Аҳмад ибн Ҳанбал (в. 241/855) ва Абу Довуд ас-Сижистонийга кўра, аҳком масалаларида бошқа ҳадис топилмаган пайтда заиф ҳадисдан фойдаланиш мумкин⁸.

Абу Довуд билан Аҳмад ибн Ҳанбалнинг юқоридаги фикрлари олимлар орасида турлича шарҳланган. Масалан, уларнинг даврларида заиф ҳисобланган ҳадисларнинг кўпи кейинги даврларда ҳасан ҳадис деб қабул қилинган (дейилмоқда) ёки улар заиф ҳадисни қиёсдан афзал кўрганларидан шундай фикр айтган бўлишлари мумкин, дейилмоқда.⁹ Мазкур ҳадисларнинг заифлик даражаси ҳам бир хил эмас.

1. Заифлиги бартараф қилинган ҳадислар ҳам борки, бир жиҳатдан ҳасан ҳадисга, бошқа бир жиҳатдан заиф ҳадисга ўхшайди, лекин ҳасан ҳадисга яқинроқдир.

2. Заифлик даражаси мутавассит (ўртача) бўлган ҳадис. Бу ҳадис ровийи ҳақида «заифул-ҳадис», «мардул-ҳадис» ёки «мункарул-ҳадис» дейилган ривоятлардир.

3. Санадида муттаҳам (ёлғончиликда айбланган) ёки матрук (ҳадис олиш тарк этилган) ровий мавжуд бўлган ривоятлар ҳам жуда заиф ҳадис, деб эътироф қилинган. Шунинг учун ҳам заиф ҳадис билан амал қилинаётган пайтда ҳадиснинг заифлик даражаси ҳамда амал қилинадиган мавзу диққат-эътиборда туриши керак.

Заиф ҳадислар ривоят қилинаётганда ҳадиснинг заифлиги мутлақо айтилиши зарур.¹⁰

Шунингдек, бундай ҳадислар қатъийлик ифода этувчи жумлалар билан эмас, балки мажҳул жумлалар билан ривоят қилиниши муҳаддислар орасида қабул қилинган услубдир.¹¹

Афсуски, ҳозирги кунда мазкур қоидага амал қилинмаяпти.

Хулоса ўрнида шуни айта оламизки, юқорида келтирганимиз, қарашлардаги баъзи ташвишликларни эътиборга олган ҳолда, бизнингча, мўътадил ва маъқул кўрилган фикр шуки, заиф ҳадислар ҳеч бир ишга ярамайди, деган қаноат ниҳоятда хатодир. Бундай хато қарашга кўпинча заиф ҳадисларнинг уйдирма ҳадислар билан аралаштирилиб юборилиши,

1. Юсуф Қарзовий, «Суннатни англаш услуби», 69-бет. 2. Айни асар, 71–72-бет.; 3. Ибн Салоҳ, «Улумул-ҳадис» 9-ва 25-бетлар. 4. Салоҳиддин Пулат, «Ҳадис тадқиқотлари», 114-бет. 5. Юсуф Қарзовий, ўша асар, 76–77-бет.; Аҳмад Наъим, «Тажриди сариҳ», I жилд, 343–343; Қосимий, «Қовидит-таҳдис», 113-бет. 6. Суютий, «Тадрибул-ровий», I жилд, 298–299; Таҳонавий, «Янги усули-ҳадис», 90-бет. 7. Юсуф Қарзовий, ўша асар, 88–90-бетлар. 8. Аҳмад Наъим, ўша асар, I жилд, 349-бет. 9. Ўша асар, 94–104-бет. 10. Аҳмад Наъим, ўша асар, I ж. 344. 11. Суютий, ў.а. I ж. 297.

заиф ҳадисларнинг ўзига хос мартабалари борлигини назарда тутмаслик сабаб бўлмоқда. Заифлиги қатъий бўлмаган, баъзи исбот ва далиллар билан дастакланган заиф ҳадислар эътиқод ва ҳалол-ҳаромларни ажратувчи масалаларни истисно қилганда, бошқа барча соҳаларда ҳужжат бўлади. Фазилатлар борасидаги заиф ҳадисга ҳамма ҳам амал қилаверади, аммо фикҳий мавзулардаги заиф ҳадисга фақатгина олим ва фуқаҳолар кўрсатмасига мувофиқ амал қилиш мумкин. Чунки аҳком ҳадисларидан ҳукм чиқариш учун маълум даражада илмий савия талаб қилинади. Заиф ҳадисларни буткул қабул қилиш ёки буткул рад этиш ўрнига, уларнинг хусусиятларига ва қўлланилаётган мавзуга қараб алоҳида-алоҳида баҳо бериш энг маъқул йўлдир. Ҳақиқатдан ҳам олимларнинг аксарияти ўтмишда мазкур услубни татбиқ қилган.

Заиф ҳадисларга мисоллар

Бугун энг катта муаммо, юқорида таъкидланганидек, заиф ҳадиснинг заифлиги айтилмасдан, саҳиҳ ҳадис каби ривоят қилинишидир. Ҳолбуки, нақл этилаётган ҳар бир ҳадис, хусусан заиф ҳадис, хоҳ у билан амал қилинсин, хоҳ амал қилинмасин, қандай ҳадис эканлиги айтилиши шарт.

Саҳиҳ ҳадис билан аралаштириб юборилган ҳамда халқ орасида машҳур бўлиб кетган заиф ҳадислардан бир нечтасини мисол тариқасида келтирамыз:

«Уч сабаб туфайли арабларни севинглар: чунки мен арабман, Қуръон араб тилида ва жаннат аҳлининг лисони арабчадир» (Ибн ал-Жавзий ал-Жавзий, «Китабул-Мавзуъот» II жилд, 41-бет; Дарвиш ал-Хут, «Аснал-Матолиб», 49; Ажлуний, «Кашофул-Хофо», I ж. 54; Албоний, «Силсилатул-аҳодис аз-заифа вал-мавзуъа», I ж. 293).

«Умматимнинг ихтилофи раҳматдир» (Олимлар мазкур ҳадиснинг «санади йўқ», дейишади. Қаранг: Али ал-Қорий, «Асрорул-Марфуа», 108; Саховий, «Мақосидул-ҳасана», 46-47; Шайбоний, «Тамийзут-тоййиб», 16; Ажлуний, ў. а. I ж. 64; Албоний, ў. а. I ж. 14).

«Мўминнинг нияти амалидан яхшироқдир» (Али ал-Қорий, ў. а. 359; Суютий, «Ад-Дурарул-мунташира», 402; Шавқоний: «Ал-Фавоидул-мажмуа», 250; Саховий, ў. а. 526-527; Дарвиш ал-Хут, ў. а. 507).

«Амалларнинг энг хайрлиси ўртачасидир» (Суютий, ў. а. 221; Саховий, ў. а. 245-246).

«Бир ғазовотдан келаётган пайтларида ҳазрати Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кичик жангдан катта жангга қайтдик», дедилар. Шунда саҳобалар: «Катта жанг нима?» деб сўрашди. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссалом: «Нафсга қарши курашдир», дедилар» (Суютий, «Жомиъус-сағир», II ж. 253; Али ал-Қорий, ў. а. 211-212; Дарвиш ал-Хут, ў. а. 308; Ажлуний, ў. а. I ж. 424-425).

«Умматимдан ким динига оид қирқ ҳадис ёд олган бўлса, уни Аллоҳ таоло қиёмат куни фақиҳ ва

слимлар зумрасида тирилтиради» (Имом Нававий мазкур ҳадиснинг барча (етиб келиш) йўлларини заиф дейди. Яна қаранг: Саховий, ў. а. 480-481; Шавқоний, ў. а. 290-291; Ажлуний, ў. а. II ж. 246-бет).

«Ҳикматнинг боши Аллоҳдан кўрқишдир» (Саховий, ў. а. 265-266; Дарвиш ал-Хут, ў. а. 229; Ажлуний, ў. а. I ж. 421; Суютий, «Ад-Дурарул-Мунташира», 245; Шайбоний, ў. а. 95).

«Мўминнинг фаросатидан эҳтиёт бўлинг, чунки у Аллоҳнинг нури билан боқади» (Ибн ал-Жавзий, ў. а. III ж. 143; Саховий, ў. а. 38-39; Шавқоний, ў. а. 244; Ажлуний, ў. а. I ж. 41-43; Албоний, ў. а. IV ж. 299).

«Таҳорат устига таҳорат (олиш) нур устига нурдир» (Суютий, ў. а. 416; Саховий, ў. а. 523; Дарвиш ал-Хут, ў. а. 519; Ажлуний, ў. а. II ж. 336).

Заиф ҳадисларни таниш йўллари

Заиф ҳадисларни таниш ва билиш учун баъзи манбаларга мурожаат этиш керак. Муҳаддислар баъзи заиф ҳадисларни жамлаб, заифлик сабабларини тушунтиришган. Заиф ровийларни ҳар жиҳатдан танитадиган, улар ҳақида кенг маълумот берадиган «рижол», яъни, табақот китоблари ҳам анчагина. Баъзилари қуйидагилардир: 1. Ибн Ҳиббон (вафоти 354/965): «Китабул-мажруҳин». 2. Заҳабий (в. 748/1347): «Мезонул-иътидол, ал-муғний фий аз-зуафо». 3. Уқаймий (в. 322/934): «Китаб аз-зуафо ал-кабир». 4. Ибн Адий (в. 365/975): «Ал-Комил фий зуафо ар-рижал». 5. Имом Бухорий (в. 256/870): «Китаб аз-зуафо ас-сағир». 6. Ибн Ҳажар (в. 852/1449): «Лисан ал-мезон». 7. Дорақутний (в. 385/995): «Аз-зуафо вал-матрукин». 8. Ибн ал-Жавзий (в. 597/1200): «Китаб аз-зуафо вал-матрукин». 9. Насоий (в. 303/915): «Китаб аз-зуафо вал-матрукин».

Баъзи йирик муҳаддисларимизнинг ўзлари ҳадиснинг сиҳҳатини ҳам аниқлаб қўйишган. Масалан, Имом ат-Термизий (в. 279/892) «Сунан» китобида кўплаб заиф ҳадисларни сабаблари билан биргаликда аниқлаб берган. Худди шунингдек, Суютий ҳам «Ал-Жомий ас-сағир» асарида ҳадисларнинг сиҳҳат даражаси ҳақида маълумот берган.

Булардан ташқари, баъзи манбаларга қилинган таҳриж тадқиқотларидан ҳам фойдаланса бўлади. Мисол учун, Имом Ғаззолийнинг «Ихёи ʼулуמידдин» асарига Ироқий (в. 806/1403) қилган «Таҳрижу аҳодиси «Ихё»; Ибн Ҳажар ал-Асқалонийнинг (в. 852/1448) «Кашшоф» ҳақида қилган таҳрижи «Ал-Кофиш-шоф фий таҳрижи аҳодисил-Кашшоф»; Зайлабийнинг (в. 762/1360) «ал-Ҳидоя» ҳақидаги «Насбар-ройа ли таҳрижи аҳодисил-Ҳидоя» номли асарларидан заиф ҳадисларни аниқлашда фойдаланишимиз мумкин. Бу борада заиф ровийлар ва заиф ҳадислар ҳақида ҳадис шарҳларида берилган маълумотларни ҳам эътиборга олиш керак.

Фатҳиддин МАНСУР
таржимаси

Абдуллоҳ ибн Аббоснинг ўғитлари

— Эй гуноҳ иш қилган киши! Қилган гуноҳингдан сўнгги ёмон оқибатдан хотиржам бўлма. Содир этилган ҳеч бир гуноҳ йўқки, янада каттаси унинг орқасидан келмаса. Гуноҳ қилаётганингда ўнг ва чап томондаги фаришталардан уялмаслигинг содир этган гуноҳингдан каттароқдир.

Аллоҳ таоло сен ҳақингда қандай ҳукм чиқаришини билмай туриб кулишинг гуноҳдан ҳам каттароқдир. Фуркатни қўлдан бой бериб, қилломай қолган бир гуноҳ учун хафа бўлишинг гуноҳдан кўра каттароқдир. Аллоҳ сени кўриб тургани ҳолда гуноҳ иш қилаётганингда, қалбинг титрамаслиги содир этган гуноҳингдан ёмондир.

Худо хайрингни бергур. Биласанми, Аййуб алайҳиссаломнинг қай иши учун Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло унинг шундай кўп сарватини олди ва касалликларга дучор этди? Бир бечора бир золим кўлидан қутулмоқ учун унинг ҳузурига келди. Аййуб алайҳиссалом эса унга ёрдам бермади ва (ҳимояга муҳтож) у кимсани золимнинг зулмидан ҳимоя қилмади. Оқибатда, Аллоҳ ул зотни катта мусибатларга дучор қилди.

Убай ибн Каъбнинг ўғитлари

Мўмин тўрт васфга эгадир. Бошига мусибат келса сабр қилади, неъматга шукр қилади, гапирса тўғри гапирди, адолат билан ҳукм чиқаради. Мўмин киши ҳақида Аллоҳ «Нурун ʼала нур» (Нур устига нур) дейди. Инчунун, мўминнинг гапириши нур, билими нур, кирган ери нур, чиққан жойи нур ва қиёмат куни борадиган жойи нурдир.

Кофир беш зулмат ичрадир. Сўзи зулмат, иши зулмат, кирган ва чиққан жойи зулмат, қиёматда борар манзили зулматдир.

Абу Умоманинг ўғитлари

Сулайм ибн Омир розийаллоҳу анҳудан:

«Абу Умома розийаллоҳу анҳу билан Шомда бир жанозада бирга эдик. Жаноза намози ўқилгач, майитни кўма бошладилар. Абу Умома ал-Балхий:

— Эй инсонлар! Бугун сиз яхшилик ва ёмонликларни бўлишадиган бир ҳаёт уйида яшашмоқдасиз, — қабрни кўрсатиб, — жуда яқин бир кунда бошқа уйга, мана бу ерга кўчиб ўтишга мажбурсиз. Бу ер ёлғизлик уйидир, қоронғулик уйидир,

МЎМИНЛАРНИНГ НУРИ

сиқилиш ва танглик, қийинчилик уйидир. Бу ердан эса қиёматнинг мушкул, қийноқли майдонларидан бирига ўтасиз ва Аллоҳнинг амри келгунга қадар ушланиб турасиз.

Мўминларга бир нур берилур. Кофир ва мунофиқ мўминнинг нуридан фойдалана олмаслар. Аллоҳ субҳонаҳу ва таолонинг Китобидаги: «**Ёки** (кофирларнинг қилган амаллари) **устма-уст тўлқин ва унинг устида** (қора) **булут қоплаб олган денгиздаги зулматларга ўхшайди.** (Улар) **устма-уст зулматлардир: кўлини чиқариб** (қараса) **уни кўра олмас. Кимгаки Аллоҳ нур** (имон) **бермаса, бас, унинг** (учун) **ҳеч қандай нур йўқдир**» (Нур, 40, мазмуни) ояти каримаси бунга ишора этмоқда.

Абу Зарр Фифорийнинг ўғитлари

Суфён ас-Саврий розийаллоҳу анҳудан:

«Абу Зарр Фифорий розийаллоҳу анҳу Каъба ёнида туриб:

— Эй инсонлар! Сизнинг фойдангизни ўйлаган бир биродарингиз сифатида бир-икки оғиз гапирмоқчиман, — деди.

Одамлар унинг гапларини эшитиб атрофини ўраб олишди. Абу Зарр Фифорий уларга қарата:

— Мабодо йўлга чиқмоқчи бўлсангиз сафар учун керакли нарсалар тайёрлайсизми, йўқми? — дея савол қилди.

Одамлар:

— Албатта тайёрлаймиз, — деб жавоб беришди.

— Қиёмат сафари энг узоқ сафардир. Шунга яраша тайёргарлик кўринг.

— Қандай ҳозирлик кўришимиз керак?

— Катта ташвиш-хавотирлардан халос бўлмоқ учун Ҳаж фарзини адо этингиз. Қиёмат кунинда узоқ давом этадиган савол-жавобни ўйлаб иссиқ кунларда рўза тутинг. Қабрнинг даҳшати ва у ердаги ёлғизликни ўйлаб, кечанинг тим қоронғусида туриб намоз ўқинг. Бир буюк куннинг машаққатларини ўйлаб доимо фойдали гапларни айтинг. Буни удалай олмасангиз, зарарли бирор сўз айтиб юбормаслик учун жим туринг. Молингиз билан муҳтожларга ёрдам беринг. Кунингизни иккига бўлиб, бир қисмини охиратга тайёргарлик ишларига, қолганини ҳалол ризқ-насиба топиш билан ўтказинг. Учунчи бўлимнинг эса сизга фойдаси йўқ, зарари бордир. Молингизни ҳам иккига бўлинг. Бир қисмини бола-чақангиз учун сарфлаб, қолганини охиратингиз учун озуқа қилинг. Учунчи қисмининг эса сизга фойда эмас, зарари борлиги учун, унга эҳтиёжингиз йўқдир.

«Ал-ҳилия» китобидан
Абдуллоҳ МУРОД
тайёрлади.

ИБРАТЛИ ҲИКОЯЛАР

Биринчи ҳикоя

Боғ эгалари

Яхши, сахий бир кишининг катта бир мевали боғи бор эди. У кеча-кундуз меҳнат қилиб, боғини парваришлар, мевалари пишган маҳалда камбағалларни чақириб келиб, уларни меҳмон қилар эди.

Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло унинг ҳосилига баракотлар берар, ширин-шакар мевалари йил сайин ортиб борар эди. Камбағалларга ҳар қанча улашса ҳам, асло камаймас, ўзи ҳам бу ҳолдан ҳайратланар эди.

У одам то ўлгунча бу хайрли ишда давом этиб, бахтли ҳаёт кечирди. Вақти келиб, боғ унинг фарзандларига мерос қолди. Ҳосил пишар маҳали улар бир-бирларига шундай дейишди:

— Боғ бизники. Нега энди мевасидан фақирлар баҳраманд бўлиши керак?! Бу йилдан бошлаб ҳеч кимга ҳеч қандай ҳадя бериш йўқ!

Уларнинг орасида ақлли бир укалари бор эди. Уларга шундай деди:

— Аллоҳдан қўрқинглар. Отамизнинг яхши бир одатлари бор эди. Камбағалларни хурсанд қилардилар. Аллоҳ таоло ҳам шу боисдан ҳосилга доим баракотлар берарди. Биз ҳам шундай қилайлик.

Бошқаларга бу гап ҳеч ёқмади.

— Йўқ, — дейишди нодон акалар. — Бу боғ бизники. Ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ унда. Агар камбағалларга берадиган бўлсак, улушимиз камаяди. Бундан кейин бермаймиз, тасом-вассалом!

Ўша куни кечқурун, тун ярмида Аллоҳ у боққа бир шамол

юборди. Шамол боғдаги бутун ниҳолларни ёқиб, қоп-қора кўмир ҳолига келтирди. Эгалари бундан хабарсиз эдилар.

Бахил, зиқна, очкўз биродарлар эрталаб туриб олиб, ҳеч кимга сездирмай, боғдаги меваларни йиғиб келишни режалаштирдилар.

— Қани, кетдик. Ҳеч ким билиб қолмасин, — дея пичирлашиб йўлга тушдилар.

Тонг саҳарда етиб келиб, боққа кирдилар ва дарвозаларини тамғалаб олдилар. «Худобага шукр, камбағаллар сезишмади», деб севиндилар. Аммо боққа киргач, қарасалар, дарахтлар ёниб, қоп-қора бўлиб куйиб ётибди. Мевадан номнишон йўқ.

— Эй воҳ! — деб бақирдилар. — Ҳойнаҳой бошқа бир боққа кириб қолдик, шекилли. Энди нима қилдик?! — деб қайғуришди.

Ақлли ва солиҳ бандалардан бўлган укалари айтди:

— Йўқ. Бу ўзимизнинг боғимиз. Бахиллик қилганимиз учун ҳам Аллоҳ унинг қулини кўкка совурди. Кўрдингизми?!

Биродарлар ғам-андухдан ҳоллари паришон бўлиб, охири бир-бирларини айблаб бошладилар:

— Бу гап биринчи сендан чиқди.

— Йўқ, сен бахилликка бошладинг.

— Ҳаммасига ўзинг айбдорсан...

Уларнинг фойдасиз тортишувларини кузатиб турган укалари шундай дейди:

— Энди бу гап-сўзлардан ҳеч бир наф йўқ. Раббингиздан гуноҳларингизни кечиришини сўранг. Албатта, У меҳрибон ва марҳаматлидир.

Ака-укалар пушаймон бўлиб, тавба этиб, истиғфор айтдилар. Бундан сўнг асло бахиллик ва очкўзлик қилмасликка аҳд қилдилар.

Иккинчи ҳикоя

Нонкўрлар

Бундан бир неча асрлар аввал Яман ўлкасида Сабаъ деган қабила яшарди. Бу минтақада кўп ёмғир ёғар, аммо ёмғир сувлари селдай оқиб, исроф бўларди. Қабила аҳли икки тоғ орасида сув омбори қуриб, ундан фойдаланиш мақсадида тошлардан тўғонлар кўтара бошлади. Иншоот ниҳоясига етиб, энди ёмғир сувлари омборга йиғиладиган бўлди.

Сув сероблиги сабабли бу ер дунёнинг энг фаровон гўшаларидан бирига айланди. Шимолдан жанубга узанган ширин-шакар мевали боғ-роғлар, беҳисоб полиз ва экинзорлар мамлакат ҳуснига ҳусн кўшарди.

Бир-бирига яқин шаҳарлар барпо этилган бўлиб, одамлар амният ва хавфсизлик ичида бир жойдан бошқа жойга саёҳат қилиб юришарди. Шаҳарлар бир-бирига яқин бўлгани учун ҳам ўғри ва қароқчилар ҳеч кимга зарар бера олмасди.

Мамлакат аҳли тинчлик ва фаровонликда бахтиёр ҳаёт кечирарди. Аммо инсонлар ўзларига берилган бу неъматлар учун Аллоҳга шукр қилиш ўрнига куфрони неъмат қилиб, норози бўла бошлашди:

— Эй Раббимиз, бу яқин шаҳарлар бизни саёҳат завқидан маҳрум этмоқда. Агар шаҳарлар бир-биридан олисларда жойлашганида, улар орасида сайру саёҳат қилиш янада

мароқли ва фойдали бўларди. Бундай яқинликдан безиб қолдик, — дейишга тушишди.

Улар Аллоҳ таолонинг лутфу карами бўлган бу ҳадсиз неъмат ва офиятга рози бўлмай, нонкўрлик қилаётган эдилар. Бу қилмишларига жавобан Ҳақ таоло улар барпо этган тўғонларни вайрон қилиб, нонкўрларни жазолади. Тўғондан ошиб ўтган сувлар сел бўлиб, бутун мамлакат тўфон остида қолди. Одамлар жонларини сақлаш учун даҳшатга тушиб қоча бошладилар. Кўпчилик сувларга фарқ бўлди. Омон қолганлар эса, Араб ўлкасининг жанубига қараб тарқалиб кетишди. Ҳеч қанча вақт ўтмай, у мухташам шаҳарлардан асар ҳам қолмади. Бир пайтлар гуллаб-яшнаган мамлакат энди қақраган саҳро ўртасидаги қумтепаликларга айланган эди.

Учинчи ҳикоя

Аллоҳнинг неъматларини инкор қилишнинг оқибати

Бир-бирини дўст тутган икки киши бор эди. Улардан бири катта мол-мулкка эга бадавлат одам бўлиб, Аллоҳ унга жуда катта узум боғларини ато этган эди. Бу боғларнинг орасида эса доимо оқиб турадиган ирмоқлардан сув ичгувчи экинзорлар мавжуд эди. Бой

одам соғлом, бақувват, бири-биридан келишган фарзандлари даврасида бахтиёр ҳаёт кечира бошлади.

Боғдаги узумлар фарқ пишиб, гужумлар қуёш нурларида марварид доналаридек порлаб турган маҳаллар эди. Бир куни у дўстини чақириб, унга гўзал боғлари ва экинзорларини кўрсатмоқчи бўлди, биргаликда сайр қилиб, вақтларини чоғ ўтказишни истади.

Дўсти келгач, улар боққа киришди. Томоша қилишган сайин бой одамнинг қалби севинчга тўлар, қувонган сари эса, ўзига бу неъматларни ато этган Аллоҳни унутар эди. Ниҳоят бойлигига кибрланиб, дўстига:

— Менинг мол-мулким сеникидан кўп. Серфарзандликда ҳам сендан анча устун ва эътиборли одамман! — деб юборди.

Боғларни айланар экан, ўзини тутолмай, гурур билан дерди:

— Бу боғлар бир кун йўқ бўлиб кетишига асло ишонмайман. Қиёмат қойим бўлишига ҳам ишончим йўқ. Агарчи қиёмат бўлганида ҳам, шояд Аллоҳ менга бу боғлардан янада гўзалроқ боғларни ато этса! Чунки мен мўътабар, давлатманд бир инсонман. Бой бўлганим учун ҳам Аллоҳ менга албатта бундан ортигини бериши керак!

Унинг гапларини эшитиб, дўстининг жаҳли чиқди. Аллоҳга имон келтирган бу солиҳ ва фазилатли киши дунё бойлигига ўч, мункир ҳамроҳига шундай деди:

— Сени тупроқдан яратган, онангининг қорнида бир парча гўшт бўлиб турганингда сени инсон шаклига келтирган Ҳақ таолони инкор этяпсанми? Мен Унга ишонаман ва ҳеч нарсани Унга шерик қилмайман. Сен боғингни кўрганингда, бу неъматларни сенга берган Аллоҳни эслаш ўрнига, Уни инкор қиляпсан. Менинг молим ҳам, фарзандларим ҳам сеникидан оз эса-да, Аллоҳ менга сенинг боғларингдан яхшироғини беришига имоним комил. Сен бундай ношукрликда давом этадиган бўлсанг, уни сенга бахш этган Зот қайтариб олиши ҳеч гап эмас. Бу боғ ва экинзорлардан асар ҳам қолмаслиги мумкин. Балки бир фалокат юбориб, боғларингни ер билан яксон қилар. Ёки суви тортилиб, экинзорларинг қуриб қолса-чи?!

Улар ажралиб, уй-уйларига тарқалгач, орадан бир кеча ҳам муддат ўтмасдан мўмин одамнинг айтган гаплари ҳақиқатга айланди. Ер, сувини тортиб олган, оқибатда экинлар қуриб, мевалар тўкилган, боғлар хазон бўлган эди.

Гурурли бой эртасига боғига келганида, уни хароба ҳолида кўриб, кўз олди қоронгулашиб кетди. Бутун дунё, назарида, зулмат ичида қолгандек эди. Сарфланган қанча меҳнати ва моли саробга айланиб улгурган эди. Ичи ёниб, лаблари титраб, тили зўрға калимага келди:

— Раббимга ширк келтирмаганимда... Эй воҳ, бундай нонкўрлик қилмаганимда...

**Баҳриддин УМРЗОҚ,
Муҳаммад Зариф
ҲИКМАТЗОДА**
таржималари

Бу воқеа араб мамлакатларидан бирида содир бўлган. Қаердадир ўқиган эдимми ё бировдан эшитганмидим. Ҳар ҳолда жуда ибратли бўлгани учун ёдимда сақланиб қолганини баён қиляпман.

Ҳалима исмли аёлнинг аҳволи танг бўлиб қолди. Ўтган йили учта гўдаги билан эридан тул қолган. Амал-тақал қилиб кун кўриб кела-

– Ол буни, синглим, лекин номусингни сақла! – дедию газни қаттиқ босганича, ўрнидан кўзгалди. Орқасидан аёл:

– Аллоҳ сенинг ҳам ишингни ўнгласин, – деганича қолди.

Киракаш уйига қайтар экан, кўзи йўлда-ю, хаёли, бу ишимни хотинимга қандай тушунтираман, деган ўй билан банд эди. Гап шун-

нима сир-синаот бўлса, биламан, деб кўнглига тугиб қўйди.

Бомдод намозини ўқиди-да, нонушта ҳам қилмай кўчага шошилди.

Манзилни топиш қийин бўлмади. Кирада юрган одам эмасми. Устахона экан. Хўжайини бўлса керак, эшик олдида бир киши ўтирарди. Худди хотини таърифлаган

ҲИММАТГА ЯРАША МУКОФОТ

ётган эди, аммо, мана бугун учинчи кундирки, болалари туз тотгани йўқ. Саҳарда жойнамоз устида Яратганга илтижо қилиб, ёлборди: «Эй саховатли Раззоқим! Синовларингни менга осон қил. Имонимни, номусимни ўзинг асра!...»

Зўрға ўрнидан турди. Ухлаб ётган болаларининг тепасига келиб, очликдан кичрайиб, сўлиб бораётган юзларига қараб, юраги эзилди, хўрлиги келди. Деворга суюнганча, беихтиёр деразадан ташқарига қаради. Шу вақт рўбарўдаги кўча ёқасига эски бир такси келиб тўхтади. Қалбида умид учкунлари порлади: «Шу кирачидан ёрдам сўрасам-чи? Мусулмондир ахир. Аҳволимни тушунтирсам, учтўрт тангасидан қизганмас...»

Бор қувватини жамлаб, рўмолини бошига ташлаганча кўчага отилди.

– Эй муҳтарам зот, мен тиламчи эмасман, аммо уч кундан бери болаларим билан туз тотмадик. Сабрим тугади. Номусимдан айрилиб қолмасам деб кўрқаман. Бошқа сотадиган ҳеч нарсам йўқ!

Ҳозиргина келтирган мижози берган пулни тахлаб чўнтагига соларкан, энди юришга чоғланган киракаш кутилмаган бу аёлнинг титроқ, аянчли овозидан ғалати бўлиб кетди.

«Ёрдам бериш керак!»

Илк миясига келган фикр шу бўлди. Бу фикрнинг кетидан оқиб кела бошлаган нафс ва шайтоннинг ҳийлакор баҳоналарига тутқич бермай, ҳамёнидаги қачондан бери тўплаб юрган бир даста пулнинг ҳаммасини олди-да, шундоғича аёлнинг кўлига тутқазди:

даки, машинасининг тўрттала баллони ҳам ейилиб-титилиб кетишига сал қолган, ҳар куни юрагини ҳовучлаб юрар эди. Бу эрталаб чиқиб кетади, хотин уйда хавотирда. Топган-тутганларини тежаб-тергаб, рўзгордан ҳам қисиб, баллонларга деб анчадан буён пул тўплашди. Ниҳоят бугун мўлжалга етиб, эрта билан хотини пулни олиб чиқиб эрининг кўлига тутқазди:

– Шу бугун эсон-омон алмаштириб олинг, мен ҳам хотиржам бўлай, – деди.

– Худо хоҳласа, бугундан қолмайди, – деб жавоб қилди эр.

Начора, баллонга эмас, бировга насиб қилган экан...

Дарҳақиқат салом-алиқдан сўнг хотини дарров баллонни сўради.

– Устахонага учрадим. Уч-тўрт кун сабр қилинг, дейишди. Яқинда яхшиларини олиб келишармиш, – деб гўлдиради эр хотинининг кўзларига қарамасдан.

Орадан уч кун ўтди. Кечки пайт киракаш уйига қайтса, хотини унга бир қоғоз тутқазди.

– Уста шекилли, сизни сўраб келди. Эрталаб манов манзилга борсин, баллонларини алмаштириб бераман, деб кетди. Ўша айтганлари келган кўрнида, – деди.

Эр ҳайрон. Манзил ёзилган қоғозни кўлига олар экан, рости билан айтяпсанми, дегандек хотинига бақрайди. Ёзувга кўз ташлади: тамоман бегона жой. Ким бўлди экан? Ҳолатни жўяли бир таъвил қилолмади. Аммо хотинига ҳам ҳеч нарса демади. Таваккал, эрта тонгданоқ бораман,

одамга ўхшайди. У ҳам киракашни кўриб, гўё минг йиллик кадрдонини кўргандек пешвоз чиқди ва киракашни қучоғига босди.

Етти ёт бегонанинг бунақа муомаласи киракашни баттар ҳайронликка солди.

Устахона хўжайини ёшли кўзларини унга қадаб:

– Сен нима иш қилгансанки, уч кундан бери Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам тушимга кириб, сенинг номингни айтиб, «Шу кишининг баллонларини янгилаб бер, мен сени қиёматда шафоат қилай», дейдилар! Кел, биродар, машинангни ичкари опкир.

Киракаш бир лаҳза кўзларига, кулоқларига ишонмай туриб қолди. Сўнгра унинг ҳам кўзларидан тирқираб ёш чиқиб кетди...

Шоолим ШОМАНСУРОВ

Диндошларга ёрдам

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «...Кимки қарзини тўлай олмайдиган одам (биродари)га (зиммасидаги қарзини кечиб юбориш ёки муддатини чўзиш) билан энгиллик берса, Аллоҳ бу дунёда ҳам, охирада ҳам унга энгиллик ато қилади (мушкулени осон қилади)» (*Муслим ривояти*).

Қариндош-уруғларга меҳрибонлик

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Қариндошлик алоқалари (Аллоҳнинг) Аршига осилган ҳолда (дуо қилиб) дерки: «Ким мени боғласа, Аллоҳ уни боғласин (яъни, Аллоҳ унга ўзининг буюк эҳсонидан ато этсин) ва кимки мени узса, Аллоҳ уни узсин (яъни, ўзининг буюк эҳсонидан маҳрум этсин)» (*Имом Бухорий ва Муслим ривояти*).

Чиройли хулқ

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан инсонларни жаннатга кўпроқ нима олиб кириши ҳақида сўрашди. Жавоб бердилар:

«Аллоҳга тақво ва чиройли хулқ».

Одамларни дўзахга кўпроқ нима олиб кириши хусусида сўрашди.

«Оғиз ва фарж», деб жавоб бердилар (яъни, тилда эҳтиётсизлик, масалан, куфр, ширк, ёлғон, чақимчилик, ғийбат ва бошқалар. Фарждан мурод зинодир.) (*Имом Термизий, Аҳмад, Ибн Можажа ва Ибн Ҳиббон ривояти*).

Ростгўйлик

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

«Рост сўзлашни ўзингизга лозим тутинг! Албатта ростгўйлик жамики яхшиликка бошлайди ва албатта (бу) жамики яхшилик жаннатга олиб боради. Албатта, (мусулмон) киши доим рост сўзлаб (бир мақом-

РОСТГЎЙЛИК МАҚОМИ

га етурки) Аллоҳнинг ҳузурнда «Сиддиқ» — доимо рост сўзловчи, деб ёзиб қўйилади. Ёлғон сўзлашдан сақланинг! Албатта ёлғон жамики ёмонликка бошлайди ва (бу) жамики ёмонлик дўзахга олиб боради. Албатта, (мусулмон) киши ёлғон сўз сўзлаб-сўзлаб (бир ҳолга тушурки), Аллоҳнинг ҳузурда «Каззоб» деб ёзиб қўйилади (*Имом Бухорий ва Муслим ривояти*).

Мажлис каффорати

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Кимки бир мажлисда ўтирса-ю, у мажлисда охирага фойда бермайдиган гаплар кўп ўтса, кейин ўша жойдан туришдан илгари мана бу дуони ўқиса

(«Субҳанакаллоҳумма ва биҳамдик, ашҳаду алла илаҳа илла анта астағфирука ва атибу илайк»), ўша мажлисда бўлиб ўтган беҳуда сўзлари (яъни, кичик гуноҳлари) кечиради» (*Имом Термизий ва Аҳмад ривояти*).

(Дуонинг маъноси: «Эй Аллоҳим! Сен (барча айбу нуқсонлардан) покдирсан. Сенга ҳамд айтаман. Сендан бошқа сифиниладиган илоҳ-маъбуд

йўқлигига иқрорман. Сенга истиғфор айтаман ва Сенга тавбалар қиламан).

Ойиша онамиз розийаллоҳу анҳо айтадилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бирор мажлисда ўтирсалар, Қуръон тиловат қилсалар ёки намоз ўқисалар, албатта, ушбу калималар билан якунлар эдилар» (*Насоий ва Аҳмад ривояти, саҳиҳ*).

Хайрли эваз

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

«Мусулмон кишига (бирор) қийинчилик, касаллик, ташвиш ва хафалик, азият ва гамгусса етса, боринги, тикан санчилса ҳам Аллоҳ унинг баъзи хато (кичик гуноҳ)ларини ўша (мусибат) миқдорича мағфират қилади» (*Имом Бухорий ва Муслим ривояти*).

Ота-онага яхшилик

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

«Бурни ерга ишқалансин, бурни ерга ишқалансин (яъни, хор бўлсин)!»

«Ё Расулуллоҳ, кимни (айт-япсиз)?»

Дедилар: «Ота-онаси иккаласи ҳам ёки бири тирик бўла туриб, уларнинг хизматларини қилмай, розилиklarини топмаган фарзандни» (*Муслим ривояти*).

Бева-бечора ва

мискинларга гамхўрлик

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар:

«Бева (тул) хотин ва мискиннинг ҳолларидан хабар олиб, гамхўрлик қилиб, хизматларини адо этувчи (мусулмон) Аллоҳ йўлидаги мужоҳид қабидир ва туни билан ибодат қилиб чиқувчи ва кундузлари рўза тутувчи одам қабидир» (*Имом Бухорий ва Муслим ривояти*).

Абдул АЗИМ ЗИЁУДДИН ўғли тайёрлади.

Н. ВЎКЕР

САБЗАВОТ ШАРБАТЛАРИ ДАРДЛАРГА ДАВО

*Касалликлардан сақланиш ва даволашда
улардан фойдаланиш усуллари*

Сарсабил шарбати

Сарсабил (спаржа – аспарагин) алкалоидга анча бой ўсимлик (Алкалоидлар жонли ўсимликлар таркибида бўлади. Фаол жонли унсурларни ўзида мужассам этган мазкур моддасиз ўсимлик ўса олмайди). Унинг таркибини углерод, водород, азот ва кислород ташкил этади.

Сарсабил қайнатилганида ёки консерва қилинганда бу алкалоид йўқ бўлиб кетади, чунки водород ва кислород тарқалиб, мазкур алкалоиднинг бошқа унсурлар билан бирикмасидан яралган табиий тузлар барбод бўлади.

Сарсабил шарбати, айниқса, сабзи шарбати билан қўшиб ичилса, гоят самарали сийдик ҳайдовчи восита бўлиб хизмат қилади. Алоҳида ичилса, буйракка кучли таъсир кўрсатиши мумкин.

Бу шарбат буйрак хасталикларини даволашда ва касал безларни қайта тиклашда фойдалидир. Камқонлик ва қанд касаллигида мазкур шарбат бу касалликларни даволашга қаратилган бошқа шарбатлар билан биргаликда яхши фойда беради.

Буйрак ва бутун мушак тизимидаги шовул кислота тузларини эритиб юборишга ёрдам бериши туфайли бу шарбат бод (ревматизм), нефрит ва бошқа касалликлар учун фойдалидир.

Лавлаги шарбати

Қизил қон заррачаларини ҳосил қилишда ва умуман, қон таркибини яхшилашда энг қимматли шарбат лавлаги шарбати ҳисобланади.

Аёлларнинг бу шарбатни ҳар куни камида ярим литр миқдорида (сабзи шарбати билан аралаштириб) ичишлари, айниқса, фойдалидир.

Лавлаги шарбатининг ўзи бирданига ярим литрдан кўпроқ ичилган тақдирда, тозаловчи реакция келтириб чиқариши, хусусан, энгилгина бош айланишига ва кўнгил айланишига олиб келиши мумкин. Тажриба кўрсатдики, дастлабки пайтларда сабзи шарбати билан омухта қилиб (бунда кўпроқ қисми сабзи шарбати бўлсин) ичиш керак. Кейинроқ лавлаги

(Давоми. Бошланиши ўтган сонларда)

шарбати нисбатини ошириб бориш мақсадга мувофиқдир. Шунда тана унинг тозаловчи таъсирига яхши чидаш берар экан. Одатда бир бир ярим стакан шарбат кунига икки маҳал ичилса, етарли бўлади.

Аёллар ой кўрган пайтда лавлаги шарбатини 50-100 граммдан кунига уч мартадан ичиб туришса, жуда катта фойда беради. Бундай пайтда ҳар қандай жонсиз дорининг бузувчи таъсири кучлироқ бўлади, шарбат эса уларга қараганда кўпроқ ва доимий самара келтиради. Чунки жонсиз сунъий кимёвий модда вақтинча тинчлантирувчи наф беради, холос. Бундай дорилар ва сунъий гармонлар истеъмол қилинганда, уларни чиқариб ташлаш танага зўр келади ва одамлар кўп азоб чекади. Охир-оқибатда бундай дориларни мақтаб, кўз-кўз қилувчи ёки ичишни тайинловчи эмас, истеъмол қилувчи жабр кўради.

Таркибида темир моддаси амалда оз-у, лекин соз бўлганидан қизил лавлаги қизил қон дончалари учун ажойиб озуқадир. Эллиқ фоизи натрий ва беш фоизи калсийдан иборат таркибга эга эканлиги қизил лавлагидаги кимёвий унсурларнинг ажойиб хусусиятидан далолатдир. Бундай нисбат пиширилган овқат истеъмол қилиш оқибатида, масалан, юқори қон босимини ва юрак фаолиятининг бошқача бузилишларини келтириб чиқарадиган кўктомирларнинг (вена) кенгайиши ва қотиб қолишида ёки қон қуюлишидан танада жонсиз калсий тўпланиб қолганида, айниқса, фойдалидир.

Қизил лавлаги таркибидаги йигирма фоиз калий организмнинг барча физиологик жараёнларининг умумий озуқланишини таъминласа, саккиз фоиз миқдоридаги хлор жигар, буйрак ва ўт пуфаги учун ажойиб жонли тозаловчи вазифасини бажаради ҳамда бутун танадаги лимфа фаолиятини ҳам рағбатлантириб туради.

Сабзи ва лавлаги шарбатлари аралашмаси, бир томондан, фосфор ва олтингургуртга, иккинчи томондан, калий ҳамда бошқа ишқорий унсурларга бойдир. Буларнинг ҳаммаси лавлаги шарбати таркибида А дармондориси кўплиги билан қўши-

либ, қон ҳужайраларининг, айниқса қизил қон до-началарининг энг яхши табиий бунёдкори бўлиш-га хизмат қилади.

Сабзи, лавлаги шарбати ва норжил ёнғоғи аралашмаси

Бундай аралашма тананинг қудратли бунёдко-ри бўлишидан ташқари, буйрак ва ўт пуфагини тозаловчи энг самарали восита ҳамдир. Бу ара-лашма тўғри тайёрланган ҳолда калий, натрий, калсий ва магний сингари кўплаб ишқорий унсур-ларни, кўп миқдорда темир, фосфор, олтингурут, кремний моддаларини мақбул нисбатларда ўз таркибида муҳассам этади.

Сабзи, лавлаги ва бодринг шарбатлари аралашмаси

Ўт пуфагида ва буйракда тош ва қум пайдо бўлиши бойитилган крахмал ва қанд истеъмол қилиниши оқибатида йиғилиб қолган жонсиз (но-органик) калсийни чиқариб ташлашга организм-нинг ожизлик қилаётганлиги натижасидир.

Ўт пуфаги бевосита жигар билан, жигар йўли орқали эса, қон оқими билан боғланган. Истеъмол қилинган барча овқатлар ҳазм қилиш йўлида парчаланиб кетади, улар таркибидаги унсурлар эса, шундан кейинги ишлов учун қон орқали жи-гарга ўтади. Бойитилган бирор дон ва ун маҳсу-лоти, айниқса олов таъсирида ҳаётий кучи бар-бод қилинган бундай маҳсулот ҳужайра тўқима-ларини тиклашда тўлиқ фойдаланиши мумкин эмас. Истеъмол қилинганида жигар орқали ўти-ши лозим бўлган бу унсурлар орасида молекула-лари сувда эримайдиган калсий ҳам мавжуддир.

Сувда эрувчан, бутун тана учун зарур бўлган калсий турини, яъни, жонли органик калсийни фа-қат янги хом мева ва сабзавотлардан ҳамда улар-нинг шарбатларидан олиш мумкин. Бундай калсий жигар орқали ўтишда тўлиқ ўзлашиб кетади.

Доимий равишда нон, дон ва ун маҳсулотлари истеъмол қилинганида йиғиладиган жонсиз кал-сий миқдори аста-секин кўпайиб, бу аъзоларда қум ва тошлар ҳосил бўла боради.

Кўплаб тажрибалар бундай ўсмалярни жарроҳ-лик йўли билан йўқ қилиш керак эмаслигини, бу ҳатто ақлсизлик эканлигини (албатта, фавқулод-да ҳолатлар бундан мустасно) кўрсатиб турибди. Табиий услублар оқилона ишга солинса, яхшироқ натижаларга эришиш мумкин.

Бир дона лимон шарбатини ярим стакан иссиқ сувга аралаштириб, қунига бир неча марта, сабзи, лавлаги ва бодринг шарбатларининг аралашмаси қунига ярим стакандан уч-тўрт мартадан тошлар миқ-

дорига қараб, бир неча кун (ёки ҳафта) ичилса, қум ва тошларнинг йўқолиб кетишига ёрдам беради.

Кўплаб мисоллардан бирини келтирамиз: ёши қирққа яқинлашган бир эркак киши йигирма йил мо-байнида кучли оғриқлардан азоб чекиб келарди. Дўхтирлар унинг ўт пуфагида тошлар йиғилиб қол-ганини аниқлашди, рентген тасвирлари ҳам шуни тасдиқлади. Беморнинг жарроҳлик амалиётига нис-батан нафрати ва кўркув туйғуси унинг бу хаста-ликдан қутулишига монелик қилар эди. Бир куни шарбатлар ёрдамида даволаниш мумкинлигидан хабар топгач ва ушбу китобнинг дастлабки нашрла-ридан бирини ўқиб чиққач, бемор менга мурожаат қилиб қолди. Мен унга шарбатлар ёрдамида жа-дал суръатда даволаш оғриқни илгаригидан ҳам кучайтириб юбориши мумкин, бу оғриқ бир неча дақиқадан то бир соатгача давом этиб, сўнгра эри-ган калсий чиқиб кетиши билан бутунлай тинчиб қолади, деб тушунтирдим. У ҳар стаканга бир до-надан лимон шарбатини кўшиб, кун давомида ўн-ўн икки стакандан иссиқ сув ва бир ярим литрга яқин сабзи, лавлаги ва бодринг шарбатлари ара-лашмасини ичишга киришди. Эртаси куни уни ҳар сафар ўн-ўн беш дақиқалаб давом этадиган қат-тиқ оғриқ қийноққа олди. Ҳафта охирига келиб чўққисига чиққан оғриққа чидаш беролмаган бемор ерда ётиб юмаларди. Бирданига оғриқ тўхтаб, тош-лар сийдик таркибидаги ифлослик тарзида чиқиб кетди. Бемор шу куни кечкурун бутунлай бошқача одам бўлиб қолди. Эртасига у ўзини йигирма ёшга яшаргандек ҳис қилиб, табиий дориларнинг мўжи-завий таъсиридан ҳайратга тушди ва автомаши-нада Нью-Йоркдан Вашингтонга ва у ёғи Канадага қилган узоқ сафаримда менга ҳамроҳ бўлди.

Сабзи, лавлаги ва бодринг шарбатлари аралаш-маси бизга ўт пуфаги, жигар, буйрак ҳамда прос-тота ва бошқа жинсий безларни тозаловчи ва да-воловчи ажойиб восита бўлиб хизмат қилади.

Шуни ёдда тутмоқ керакки, биз гўшт маҳсулот-лари истеъмол қилганимизда вужудимизда кўп миқ-дорда сийдик кислотаси ҳосил бўлиб, уни танамиз буйрак ёрдамида тўлиқ чиқариб юборишга кучи ет-май қолади. Ўз навбатида бу нарса бутун организм-га таъсир кўрсатади. Шунинг учун шарбатларнинг юқорида биз таъкидлаган уйғунлиги вужудимизни тозалаш учун жуда муҳимдир. Айни пайтда орга-низмни мўътадил ҳолатга келтириш учун бойи-тилган қанд ва крахмалларни истеъмол қилиш-дан ҳеч бўлмаганда вақтинча тийилиб туриш зар-рур. Тажрибадан биламизки, соғлигимизни тик-лаб олгач, уни ночор аҳволга тушириш учун жон-сиз овқатларни истеъмол қилишга қайтиш кифоя. Шуниси қувонарлики, кўпчилик соғлиғи ўртача ёки

ёмон бўлишини хоҳламайди. Улар мустаҳкам тансихатлик, тетиклик, бардамлик учун гоят лаззатли, лекин озуқага бой бўлмаган таомлардан воз кечишга ўзларида ишонч ва қаноат ҳосил қилишган. Аслида, йўлини билиб, озуқага бой таомларни ҳам ёқимли қилиб тайёрласа бўлади.

Бурчил карами шарбати

Бурчил карами шарбатининг сабзи, салат, кўзоқли (*стручковый*) ловия шарбатлари билан аралашмаси ошқозон ости безлари фаолиятини тиклаш ва кучайтиришга ёрдам беради. Бу шарбатлар қанд касаллигига ниҳоятда фойдали даво эканлиги аниқланди. Бироқ улар бойитилган барча крахмал ва қанд парҳездан чиқариб ташланиб, ичакларда тўпланиб қолган чиқиндилар мунтазам равишда тозалаб турилган ҳолдагина фойда беради.

Карам шарбати

Карам шарбати ичилганида ўн икки бармоқли ичакдаги яра ҳайратланарли даражада тез даво топади. Ҳадеб ел йиғилиб қолаверишига сабаб бўлиши унинг бирдан-бир камчилиги ҳисобланади. Бу ўринда анча хуштаъм бўлган сабзи шарбатидан ҳам муваффақиятли фойдаланиш мумкин.

Карам шарбати вужудни тозалаш ва инсон вазнини камайтиришдек ажойиб хусусиятга эга. Ичакларда ел ҳосил бўлишини эса, карам шарбати танада тўпланиб қолган чиринди моддалар билан кимёвий таъсирга киришиб, уларни парчалаб юбориши билан тушунтирилади. Бундай ҳолда ҳуқнадан фойдаланиш елни ҳам, уни вужудга келтирувчи моддани ҳам чиқариб ташлашга ёрдам беради.

Таркибида жуда кўп миқдорда олтингургурт, хлор ҳамда нисбатан юсак даражада йод мавжудлиги карам шарбатининг энг қимматли хусусиятидир. Олтингургурт билан хлор бирикмаси ошқозон ва ичакнинг шиллик пардасини тозалайди, қачонки карам шарбати хомлигича ва тузсиз истеъмол қилинса.

Карам шарбати ичилгач, жуда кўп ел тўпланиши ёки қандайдир бошқа безовталиқ сезилиши ичаклардаги номўътадиллик, захарланиш ҳолатининг оқибати бўлмоғи эҳтимол. Бу ҳолда ана шундай шарбатни кўп миқдорда истеъмол қилишдан олдин икки ёки уч ҳафта мобайнида сабзи ва исмалоқ шарбатлари аралашмасини ичиб, ҳар куни ҳуқна ёрдамида тозаланиб туриш тавсия этилади. Ичак карам шарбатини ўзлаштиришга қодир ҳолга келганида, айниқса, киши ҳаддан зиёд семириб кетганида, бу шарбат аъло даражадаги тозалаш воситаси ўлароқ амал қилади.

Шариф ХОЛМУРОД
таржимаси

Офият бўлсин

Турп ва ёнғоқли салат

Илгари буни бодом ва хандон пистанинг мағзи билан тайёрлаганлар, аммо ёнғоқ билан тайёрлаш осон. Бу салат буйрак-тош касаллигига парҳез таом бўлади.

Масаллиқлар: Ўртача катталиқдаги 1 дона турп, 15 дона ёнғоқ мағзи.

Майин сомонча қилиб тўғралган турп қайноқ сувда ювилади ва юзига майда туз сепилади. Ёнғоқ мағзи янчиблиб ёки гўшт қиймалагичдан ўтказилиб, тўғралган турпга сепиб аралаштирилади ва дастурхонга тортилади.

Шолғом ва нўхат салати

Масаллиқлар: 2 дона шолғом, 2 дона сабзи, 1 стакан пишган нўхат, 1 стакан қаймоқ, 2 бош пиёз, туз ва мурч таъбга кўра олинади.

Шолғом ва сабзини қасқонда буглаб пиширгандан сўнг, уларни «нўхатча», пиёзни эса ҳалқа-ҳалқа қилиб тўғрайсиз. Бир кун илгари ивитилган нўхатни қайнатиб пиширгач, сувини тўкиб совутасиз ва сабзавотларга қўшасиз. Барча масаллиққа туз, мурч ва қаймоқ қўшиб яхшилаб аралаштиринг-да, юзини билганингизча безатинг.

Редиска ва тухум салати

Масаллиқлар: 3 боғ редиска, 1 боғ кўк пиёз, 1 боғ укроп ёки петрушка, 0,2 литрли банкачада майонез ёки 200 грамм қаймоқ, 3 дона пиширилган тухум, таъбга кўра туз ва мурч.

Редисканинг учи ва бандини кесиб ташлаб, аввал совуқ сувда, сўнг иссиқ сувда яхшилаб юганингиздан кейин юпқа, паррак-паррак қилиб тўғрайсиз. Кўк пиёз, укроп (ёки петрушка)ни ҳам тўғраб, қирқиб аралаштирасиз. Қаттиққина пиширилган тухумнинг оқини майдалаб тўгранг. Ҳамма масаллиқни бир идишга солиб, туз ва мурч сепинг ва майонез ёки қаймоқ қўшиб аралаштиринг. Сўнг идишга солгач, тухумнинг саригини уқалаб, юзасига сепинг.

Маслаҳатлар

* Ошма хамир ўртача кўтарилиши учун 30–60 дақиқа ўраб, тиндириб қўйилади.

* Унни ёғоч ёки темир идишдан кўра, қопда сақлаган афзал.

* Сут қайнатилган идиш аввал совуқ сувда, сўнг иссиқ сувда ювилади.

* Ҳеч қачон ун сувга солинмайди, балки сув унга аста-секин қуйиб борилади.